

Jenna Niemelä ja Heli Kärkkäinen

ALLE KOULUIKÄISTEN LASTEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ SAAMA TUKI LAPSEN KÄYTÖKSEN ONGELMISSA

**Vanhempien kokemuksia palvelujärjestelmän toimivuudesta Peruspalvelukun-
tayhtymä Kallion alueella**

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomi (AMK)
Toukokuu 2018**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Toukokuu 2018	Tekijä/tekijät Jenna Niemelä ja Heli Kärkkäinen
Koulutusohjelma Sosionomi (AMK)		
Työn nimi ALLE KOULUIKÄISTEN LASTEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ SAAMA TUKI LAPSEN KÄYTÖKSEN ONGELMISSA. Vanhempien kokemuksia palvelujärjestelmän toimivuudesta Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski		Sivumäärä 45 + 3
Työelämäohjaaja Tuovi Takkunen, Leena Iisakkila		
Tutkimme alle kouluikäisten lasten käytösongelmia ja lasten ja perheiden saamaa tukea sekä vanhempien kokemuksia palvelujärjestelmän toimivuudesta Peruspalvelukuntayhtymä Kallion (PPKY Kallio) alueella. Tutkimus oli määrällinen tutkimus, joka toteutettiin Webropol-kyselynä sähköisesti. Yhteistyökumppaneinamme tutkimuksessa olivat PPKY Kallion perheneuvolan Ylivieskan toimipiste sekä PPKY Kallion alueen sivistystoimi, koulut ja varhaiskasvatus. Kysely toteutettiin keväällä 2017. Kyselymme kohderyhmänä olivat kaikki PPKY Kallion lukuvuonna 2016-2017 esikoulussa olleiden lasten vanhemmat eli tutkimuksemme oli kokonaistutkimus. Esikoululaisia PPKY Kalliossa oli 574. Kyselyyn vastaajia oli 102 kpl. Tutkimuskysymyksemme olivat: Mitkä eri tahot ovat tukenneet lasta ja perhettä käytösongelmissa ja mitä tukimuotoja ne ovat tarjonneet? Miten palvelujärjestelmä toimii tuen antajana? Keskeisiksi tahoiksi lasten ja perheiden tukemisessa tuloksistamme nousi lastenneuvola, perheneuvola sekä varhaiskasvatus ja esiopetus. Tukimuodoista emme saaneet riittävän kattavaa näkemystä, koska palveluja käyttäneiden vastaajien joukko oli niin vähäinen. Vanhemmat kokivat palvelujärjestelmässä toimivaksi matalan kynnyksen palvelut: varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja neuvolan sekä molempien vanhempien huomioimisen, asianmukaisen palvelun ja ymmärretyksi tulemisen. Suurimpina kehityshaasteina nousivat esille palvelujärjestelmän sekavuus, vastuunjaon epäselvyys tai puute, eritahojen yhteistyön toimimattomuus sekä kokemus oikea-aikaisen ja vaikuttavan tuen puutteesta. Vastausten perusteella lapsen käytöksen ongelmat kuormittavat perheitä. Osa vastaajista ehdottikin yhtä henkilöä vastaamaan palvelujen organisoinnista, tukien hakemisesta ja verkostokokousten järjestämiseksi.		

Asiasanat

ADHD, Esiopetus, Käytöshäiriö, Käytösongelma, Palvelujärjestelmä, Palveluohjaus, Tukimuodot, Varhaiskasvatus

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date May 2018	Author Jenna Niemelä and Heli Kärkkäinen
Degree programme Bachelor of Social Services		
Name of thesis SUPPORT FOR CHILDREN AND FAMILIES WITH CHILDREN UNDER SCHOOL AGE WITH BEHAVIORAL PROBLEMS. Parents' experiences of the functionality of the service system in the in the operating area of Peruspalvelukuntayhtymä Kallio		
Instructor Leena Raudaskoski		Pages 45 + 3
Supervisor Tuovi Takkunen, Leena Iisakkila		
We researched the behavioral problems of children under school age and the support for children and families, as well as the parents' experiences of the functioning of the service system in the area of Peruspalvelukuntayhtymä Kallio (PPKY Kallio). The research was a quantitative study that was conducted electronically as a Webropol query. Our research partner were the Ylivieska office of PPKY Kallio family counseling centre the educational department of PPKY Kallio, including schools and early childhood education. The survey was conducted in the spring of 2017. The target group was all parents of children going to pre-school in the area of PPKY Kallio in the 2016-2017 semester, which means that the study comprehensive. The total number of preschoolers at PPKY Kallio was 574. Altogether 102 responded to the questionnaire. Our research questions were: What are the different forms of support the child and the family receive or have received for the problems of child's behavior? How does the service system act as a provider of support? The study found that children and families had received support mainly through child health clinic, family counselling, early childhood education and pre-school education. We did not get a comprehensive view of the forms of support because the number of respondents using the services was so little. Parents felt low-threshold services in the service system were the most successful: early childhood education, pre-school education and counseling, and sufficient attention to both parents, as well as appropriate service and understanding. As the most significant development challenges the parents saw the perplexity of the service system and the distribution of responsibilities as well as the inoperability of the cooperation of different systems. Moreover, the parents felt that effective and timely support was not available. On the basis of the responses it can be concluded that the problems of child behavior can be overwhelming to families. Some of the respondents suggested there should be one person who would take charge of organizing services, seeking support, and arranging networking meetings.		
Key words ADHD, Behavioral Disorder, Behavioral problem, Early Childhood Education, Forms of Support, Pre-School Education, Service Orientation, Service System		

KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

Käytösongelmaisen lapsen käytös voi sisältää mm. sääntöjen ja auktoriteettien uhmaamista, huonoa ajanhallintaa, tehtävien ja ohjeiden noudattamisen välttelyä, fyysistä tai henkistä väkivaltaa muita kohtaan tai omaisuuden vahingoittamista. Haasteellisen käytöksen vakavuus vaihtelee. (O'Regan 2012, 8.)

Käytöshäiriö on diagnosoitava häiriö, johon liittyy ikätasoisista sosiaalisista odotuksista poikkeava toistuva uhmakas, epäsosiaalinen tai aggressiivinen käytös. Diagnoosissa otetaan huomioon lapsen kehitystaso. (Pihlakoski 2011; Huttunen 2015.)

ADHD (attention deficit hyperactivity disorder) on aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö. Siinä keskeisimpinä oireina ovat keskittymisvaikeudet, yliaktiivisuus ja impulsiivisuus. (Pihlakoski 2011.)

Ulospäin suuntautunut käyttäytyminen on käyttäytymisen ongelma, joka on ulospäin näkyvää. Lapsi ei kykene säätelemään käyttäytymistään, mikä näkyy tarkkaavaisuuden ongelmina, aggressiivisuutena, vastustavana ja antisosiaalisena käytöksenä, sääntöjen rikkomisena, motorisena levottomuutena ja tarkkaamattomuutena. (Hänninen 2005, 6 [Moffit, Caspi, Rutter & Silva 2001; Rapport, Denney, Chung & Hustace 2001; Somersalo, Solantaus & Almqvist 1999; Earls, Mezzacappa 2002; Keenan & Shaw 1997; Schachar & Tannock 2002; Vaughn, Zaragoza, Hogan & Walker 1993; Wentzel 1993].)

Sisäänpäin suuntautunut käyttäytyminen on käyttäytymisen ongelma, joka ilmenee vetäytyvyytenä ja sosiaalisten tilanteiden välttelynä. Käyttäytyminen on ylikontrolloitua. Käytökseen voi liittyä ujoutta, takertuvuutta ja riippuvaisuutta vanhemmista. Lapsella voi ilmetä myös tunne-elämänhäiriöitä, kuten sisäistä ahdistuneisuutta ja masennusta. (Hänninen 2005, 6 [Rapport, Denney, Chung & Hustace 2001; Keenan & Shaw 1997; Moilanen 2004; Kovacs & Devlin 1998; Vaughn, Zaragoza, Hogan & Walker 1993].)

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 LASTEN KÄYTÖKSEN ONGELMAT	3
2.1 Alle kouluikäisen lapsen kehityksen pääpiirteet	3
2.2 Temperamentti	4
2.3 Tyypilliset lasten käytöksen ongelmat.....	5
3 PALVELUJÄRJESTELMÄ LAPSEN JA PERHEEN TUKENA	9
3.1 Palveluja ohjaava lainsäädäntö	9
3.2 Palvelujärjestelmä Peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa	11
4 TUKIMUODOT	13
4.1 Tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa	13
4.2 Tuki sosiaalipalveluissa	18
4.3 Tuki terveystalvveluissa.....	20
5 TUTKIMUSPROSESSI	22
5.1 Tutkimusprosessin kulku	22
5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	24
6 TUTKIMUSTULOKSET	26
6.1 Taustatiedot	26
6.2 Palveluihin pääsy.....	28
6.3 Tukea tarjoavat tahot	30
6.3.1 Vastuun jako tuen tarjoajien kesken.....	32
6.3.2 Palvelujärjestelmän toimivuus.....	32
6.4 Käytöksen ongelmiin saadut tukimuodot	35
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	37
LÄHTEET	42
LIITTEET	
KUVIOT	
KUVIO 1. Palvelujärjestelmä PPKY Kalliossa	12
KUVIO 2. Tuen järjestämisen prosessi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa	14
KUVIO 3. Tuen muodot varhaiskasvatuksessa	15
KUVIO 4. Tuen muodot esiopetuksessa	16
KUVIO 5. Opinnäytetyön prosessi	23
KUVIO 6. Lasten käytöksen ongelmat tytöillä ja pojilla.....	26
KUVIO 7. Käyttöön liittyvä taito, jossa lapsella on ongelmia	27
KUVIO 8. Käyttäytymisen ongelmien vaikutus lapseen ja perheeseen	28
KUVIO 9. Vaikuttavan avun saaminen	30
KUVIO 10. Vanhempien kokemukset palvelujärjestelmästä	34

KUVIO 11. Vanhempien saama tuki	36

1 JOHDANTO

Tutkimme alle kouluikäisten lasten käytösongelmia ja lasten ja perheiden saamaa tukea sekä vanhempien kokemuksia palvelujärjestelmän toimivuudesta Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella. (Myöhemmin puhuttaessa Peruspalvelukuntayhtymä Kalliosta käytämme lyhennettä PPKY Kallio). PPKY Kallion alueeseen kuuluvat Ylivieska, Alavieska, Sievi ja Nivala. Tutkimus oli määrällinen tutkimus, joka toteutettiin Webropol-kyselynä sähköisesti esikoululaisten vanhemmille. Yhteistyökumppaneinamme tutkimuksessa olivat PPKY Kallion perheneuvolan Ylivieskan toimipiste sekä PPKY Kallion alueen sivistystoimi/koulut ja varhaiskasvatus.

Kysely toteutettiin keväällä 2017. Kyselymme kohderyhmänä olivat kaikki PPKY Kallion alueella lukuvuonna 2016-2017 esikoulua käyneiden lasten vanhemmat eli tutkimuksemme oli kokonaistutkimus. Esikoululaisia PPKY Kalliossa oli 574. Pääosin he olivat syntyneet vuonna 2010. Vastauksia kyselyyn saatiin 102 kpl ja vastausprosentti oli 17,8 %.

Kiinnostuksemme aiheeseen heräsi omien kokemuksiemme myötä työelämästä ja omasta elämästä. Toisella meistä on omalla lapsella todettu juuri ADHD -piirteitä ja toinen on työskennellyt käytösongelmaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten parissa aikaisemmin. Meillä on myös käsitys, että käytösongelmat ovat lisääntyneet, eikä aikuisilla ja ammattilaisilla ole usein riittäviä keinoja lasten auttamiseksi. Aihe on osittain omakohtainen, mielenkiintoinen ja opettavainen. Saimme tietoa käytösongelmista ammatillisesti, mutta myös henkilökohtaisiin tarpeisiin. Kumpikin meistä voisi tulevaisuudessa työskennellä käytösongelmaisten lasten ja nuorten parissa. Myös työelämän yhteistyökumppanimme oli kiinnostunut aiheesta ja kertoi sen olevan ajankohtainen. Perhetyössä tutkimukselle on tarvetta, jotta saataisiin kartoitettua lasten saamaa tukea ja eri tahojen yhteistyötä PPKY Kallion alueella.

Tutkimuksen tavoitteena oli perehtyä lasten käytökseen liittyviin ongelmiin sekä lapsille ja heidän vanhemmilleen saatavilla ja käytössä oleviin tukimuotoihin sekä palveluohjaukseen. Tutkimuskysymyksiä olivat:

1. Miltä eri tahoilta lapsi ja perhe saavat tai ovat saaneet tukea käytöksen ongelmiin?
  - Jossa alakysymyksenä: millaisia tukimuotoja käytöksen ongelmiin on saatu?
2. Miten palvelujärjestelmä toimii tuen antajana vanhempien mielestä?

- Jossa alakysymyksenä: miten vastuunjako, palveluohjaus ja palveluihin pääsy toimivat?

Halusimme selvittää, miten hyväksi tai huonoksi vanhemmat kokivat palvelujärjestelmän ja tukitoimien saatavuuden sekä toimivuuden. Rajaamalla tutkimuksen vanhempien kokemuksiin tavoitteena oli saada tietoa ja kokemuksia palveluiden toimivuudesta sekä kuntoutusprosessin kulusta ja tehokkuudesta. Kiinnostuksemme kohteena oli myös, millaiseksi yleensä lapsen kuntoutuspolku muodostuu ja onko se toimiva.

Rajasimme tutkimuksen koskemaan vanhempia ja heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään, koska uskomme vanhempien olevan avainasemassa lapsensa asioissa. Vanhempien tiedottaminen, kuuleminen ja tukeminen ovat erittäin tärkeässä roolissa lapsen kehityksen ja ohjauksen kannalta. Perhe tulisi ottaa kokonaisuutena huomioon lapsen kuntoutuksessa. Kysely suunnattiin vanhemmille, koska vanhemmilla on aito käsitys ja kokonaiskuva perheen ja lapsen tilanteesta. Halusimme myös selvittää vanhempien kokemuksia siitä, mitkä tukimuodot ovat heidän mielestään toimivia, onko palveluihin ohjaus ollut toimivaa ja miten eri tukimuotojen yhteistyö toimii. Rajasimme yhdessä perheneuvolan kanssa ikäryhmäksi esiopetusikäiset lapset. Päädyimme rajaukseen, koska meitä kiinnosti erityisesti, mitä tukimuotoja lapsilla on käytössä jo ennen koulun aloitusta.

Kyselymme sisälsi kysymyksiä lasten käytöksen ongelmista sekä vanhempien tietämyksestä palvelujärjestelmästä ja tukimuodoista. Tähän osioon vastasivat kaikki esikouluikäisten lasten vanhemmat. Niiltä vanhemmilta, joiden lapsilla oli käytöksen ongelmia, kartoitimme lasten käytöksen ongelmien ilmenemistä ja tuen tarvetta, lasten saamia tukimuotoja sekä palvelujärjestelmän toimivuutta. Lisäksi selvitimme näiden vanhempien kokemuksia palveluohjauksesta sekä vanhempien saamasta tuesta.

Opinnäytetyössämme olemme esittäneet käytösongelmiin liittyvää teoriaa alle kouluikäisen lapsen kehityksestä, käytöksen ongelmista, tuen järjestämisessä noudatettavista laeista sekä palvelujärjestelmästä ja lapsen ja perheen tuen muodoista. Keskeisimpiä lakeja tuen järjestämisessä ovat varhaiskasvatustalaki, perusopetuslaki ja sosiaalihuoltolaki. Lapsen ja perheen tukea käsittelevässä teoriaosuuden olemme avanneet tuen järjestämisen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, terveystalvaluissa ja sosiaalipalveluissa. Tutkimustulosten raportoinnissa tulokset on jaoteltu tutkimuskysymyksiemme mukaan.

2 LASTEN KÄYTÖKSEN ONGELMAT

Tutkimuksemme käsitteli lasten käyttäytymiseen liittyviä ongelmia alle kouluikäisillä lapsilla. Käytöksen ongelmat tulee kuitenkin erottaa lapsen normaaliin kehitykseen liittyvistä kausista tai kasvatuksen ongelmatilanteista. Lapsen käyttäytymistä arvioitaessa on tärkeää huomioida lapsen ikätaso ja lapsen temperamentin vaikutukset lapsen käytökseen. (Heinämäki 2000, 76.)

2.1 Alle kouluikäisen lapsen kehityksen pääpiirteet

Alle kouluikäisen lapsen kehitys voidaan jakaa ikävaiheittain vauvaikään (0-2 v.), pikkulapsi-ikään (2-4 v.) ja leikki-ikään (4-7 v.). Ensimmäisten vuosien eli vauvaiän ja pikkulapsi-ikäen kehitystehtävinä ovat perusturvallisuus, perusihmissuhteet sekä ruumiinkuvan ja maailman hahmottaminen. Kehityksen tueksi lapsi tarvitsee riittävää hoivaa ja turvallisuutta. Tällöin kehityksen uhkana voi olla pitkät erokokemukset ja vaihtuvat ihmissuhteet. (Heinämäki 2000, 22.)

Keskityimme tutkimuksessa alle kouluikäisten lasten käytöksen ongelmiin, joten lapset ovat leikki-ikäisiä eli n. 4-7 -vuotiaita. Leikki-ikäisen lapsen kehitystehtäviin kuuluvat kehonkuvan vakiintuminen, minän kehitys ja pettymyksen sietokyky. Kehityksen tueksi lapsi tarvitsee tukea minän ja itsetunnon kehitykseen sekä mahdollisuuksia luovuuteen. Uhkana kehitykselle voi olla itsenäistymisen estyminen, joka on uhka minän kehitykselle. Myös fyysinen uhka, esimerkiksi väkivalta tai vahingoittuminen, voivat vaarantaa lapsen kehityksen. (Heinämäki 2000, 22.)

Leikki-ikäisen lapsen motoriikka on hyvin kehittynyt, joten lapsi hallitsee perusliikuntamuodot, kuten juoksemisen, pyörimisen, hyppimisen ja kävelemisen. Myös hienomotoriikka on kehittynyt hyvin, ja lapsi hallitsee saksien ja kynän käytön ja on näppärä sormistaan. Tuntoaisti on kuitenkin yhä kehittymässä. Tämä voi näkyä esimerkiksi siinä, ettei leikki-ikäinen lapsi vielä välttämättä osaa määritellä tarkkaa kohtaa, mihin hänen kehoaan kosketetaan. Lapsi ei osaa välttämättä tarkkaan kuvailla esim. millä tavalla huonosti sukka on jalassa tai hanska mutkalla. Myös kinesteettinen eli liikeaisti on vielä kehittymässä, joten tasapaino ja liikkeen varmuus ja sujuvuus vielä lisääntyvät. (Heinämäki 2000, 20.) Esiopetusikäinen lapsi on usein motorisesti levoton, kömpelö ja koko ajan liikkeessä. Tämä on normaalia kiivaassa kasvu- ja kehitysvaiheessa eikä liity motoriikan ongelmiin. Tämä vaihe menee kuitenkin usein nopeasti ohi. (Heinämäki 2000, 30.)

Leikki-ikäisen lapsen psyykkiseen kehitykseen kuuluu ajattelun kehittyminen konkreettisten operaatioiden vaiheeseen. Lapsi oppii ajattelemaan asioita, joista hänellä on aikaisempi konkreettinen havainto, mutta joita hänellä ei tällä hetkellä ole nähtävänä. Pelkästään ajattelemalla lapselle on vielä vaikeaa pohtia tehtäviä, joten kuvat helpottavat tehtävien ratkaisua. Leikki-ikäinen lapsi oppii myös yhteen- ja vähennyslaskuja, vertailua, luokittelua ja sarjoittelua sekä käsitteitä ja tiedon soveltamista. Lapsen lyhytkestoinen muisti on jo hyvin kehittynyt. Myös kielellinen ilmaiseminen on kehittynyttä ja lapsi oppii myös kielioppia ja lauserakenteita. (Heinämäki 2000, 21-22.)

Lapsen syyllisyyden tunteen ja oma-aloitteisuuden kehitys ovat minuuden kehityksessä keskeisessä osassa. Suoriutuminen tehtävistä, onnistuminen, osaaminen ja voittaminen ovat lapselle tärkeitä kokemuksia. Lapsi iloitsee työnsä ja ahkeruutensa tuloksista ja kokee alemmuutta asioista, joita hän ei vielä osaa. Lapsen tahdonalainen tarkkaavaisuus on vielä kehittymässä, minkä vuoksi lapsi tarvitsee motiivointia jaksakseen keskittyä tekemiseen. (Heinämäki 2000, 21-22.)

Lapsen sosiaaliseen kehitykseen kuuluu ymmärrys siitä, mitä häntä pienemmät lapset osaavat ja eivät osaa. Leikki-ikäinen lapsi auttaakin mielellään pienempiä aikuisten esimerkistä. Lapset myös vertailevat suorituksiaan toisten tekemisiin ja iloitsevat omasta osaamisestaan. Leikki-ikäisen lapsen leikkeihin kuuluvat yhteistoimintaleikit, roolileikit ja sääntöleikit. Leikkeihin otetaan aineksia ympäristöstä ja omista kokemuksista. Ristiriidat lisääntyvät leikkitovereiden välillä. Jos lapsella ei ole riittävästi taitoja ratkaista ristiriitoja, voi lapsen käytös muuttua aggressiiviseksi. Taitojen puuttuessa aggressiivinen käytös voi muuttua lapselle tavaksi kohdata sosiaalisia tilanteita. (Heinämäki 2000, 23.)

2.2 Temperamentti

Lapsen käytöksen arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös lapsen temperamentti. Temperamentin piirteisiin kuuluvat intensiteetti, aktiviteetti, mielialan laatu, uusiin asioihin suhtautuminen, keskittymiskyvyn erot, sitkeys, ärsykekyynys, biologinen rytmi ja sopeutuvaisuus. Temperamentin piirteiden mukaan lapsi voidaan luokitella helpoksi, hitaasti lämpeneväksi ja vaikeaksi lapseksi. (Heinämäki 2000, 76-77.)

Temperamentin yhteensopivuudella ympäristön kanssa tarkoitetaan yksilön ominaisuuksien ja ympäristön odotuksien vastaavuutta. Hyvä yhteensopivuus tukee lapsen tervettä psyykkistä toimintaa ja kehittymistä. Jos taas yhteensopivuus on huono, lapsen terve psykologinen toiminta vaarantuu ja käyttäy-

tymisen ongelmien riski kasvaa. Kasvattajan ja lapsen temperamenttien yhteensopivuus vaikuttaa aikuisen ja lapsen väliseen suhteeseen. (Elo 2016, 8.) Jos aikuisen ja lapsen temperamentit ovat hyvin erilaiset, se voi vaikeuttaa heidän suhdettaan. Temperamenttityyppi vaikuttaa myös siihen, kuinka hyvin lapsi sietää stressiä ja sopeutuu muutoksiin. (Elo 2016, 10.)

Lapsen temperamentti on hyvä huomioida hänen käyttäytymistä arvioitaessa. Arvioinnissa on hyvä pohtia, onko lapsi vaikea vai onko lapsen temperamentti lapsen ympäristöön sopimaton tai onko lapsella vaikeaa sopeutua ympäristön muutoksiin tai kaaokseen matalan ärsykekynnyksen takia. On myös otettavaan huomioon, osaavatko aikuiset toimia lapsen temperamentin mukaan, esim. antaa riittävästi aikaa tottua uusiin tilanteisiin ja ymmärtääkö aikuinen lapsen erilaisen temperamentin, kun esim. oma temperamentti on rauhallinen ja lapsi aktiivinen. (Heinämäki 2000, 78.)

2.3 Tyypilliset lasten käytöksen ongelmat

Lapsen käytökseen liittyvät ongelmat ovat ympäristön ja aikuisten asettamista käyttäytymiseen liittyvistä rajoista ja odotuksista poikkeavaa käytöstä. Ongelmakäyttäytyminen määritellään sen mukaan, mikä on yhteiskunnan käsityksen mukaan sopivaa ja mikä ei toivottua käyttäytymistä (Hänninen 2005, 5 [Bird 1996]).

Käytöksen ongelmien taustalla voi olla esimerkiksi neurologinen häiriö, kuten ADHD, fyysinen sairaus tai sosiaalis-emotionaalinen häiriö. Myös lapsen kehityksen vaikeudet voivat aiheuttaa ongelmallista käytöstä. Esimerkiksi lapsen kielen ja puheen kehityksen vaikeus vaikuttaa mm. lapsen vuorovaikutustaitoihin, tunteiden ilmaisuun ja ymmärtämiseen. Tällaisiin vaikeuksiin onkin tärkeä puuttua ja tukea lasta varhaisessa vaiheessa, koska häiriöt voivat johtaa sosiaalisiin tai psyykkisiin ongelmiin sekä oppimisen vaikeuksiin. (Heinämäki 2000, 50; 52, Lummelahti 2001, 94.)

Käytöksen ongelmia voi olla eriasteisia. Käytösongelman lapsen käytös voi sisältää mm. sääntöjen ja auktoriteettien uhmaamista, huonoa ajanhallintaa, tehtävien ja ohjeiden noudattamisen välttelyä, fyysistä tai henkistä väkivaltaa muita kohtaan tai omaisuuden vahingoittamista. On tärkeää muistaa, että käytös on oire jostain ongelmasta tai viivästyneestä taidosta. (O'Regan 2012, 8.)

Ulospäin suuntautunut käyttäytyminen on käyttäytymisen ongelma, joka on ulospäin näkyvää. Lapsi ei kykene säätelemään käyttäytymistään. Syynä voivat olla tarkkaavaisuuden ongelmat, aggressiivisuus, vastustava ja antisosiaalinen käytös, sääntöjen rikkominen, motorinen levottomuus ja tarkkaamattomuus. (Hänninen 2005, 6 [Moffit, Caspi, Rutter & Silva 2001; Rapport, Denney, Chung & Hustace 2001; Somersalo, Solantaus & Almqvist 1999; Earls, Mezzacappa 2002; Keenan & Shaw 1997; Schachar & Tannock 2002; Vaughn, Zaragoza, Hogan & Walker 1993; Wentzel 1993].)

Sisäänpäin suuntautunut käyttäytyminen on käyttäytymisen ongelma, joka ilmenee vetäytyvyytenä ja sosiaalisten tilanteiden välttelynä. Käyttäytyminen on ylikontrolloitua. Käytökseen voi liittyä ujous, takertuvuus, riippuvaisuus vanhemmista, tunne-elämän häiriöt kuten sisäinen ahdistuneisuus ja masennus. Ulospäinsuuntautunutta sekä sisäänpäinsuuntautunutta käyttäytymistä voi esiintyä lapsella yhtä aikaa, jolloin puhutaan ongelmien päällekkäisyydestä. (Hänninen 2005, 6 [Rapport, Denney, Chung & Hustace 2001; Keenan & Shaw 1997; Moilanen 2004; Kovacs & Devlin 1998; Vaughn, Zaragoza, Hogan & Walker 1993; Caron & Rutter 1991; Somersalo, Solantaus & Almqvist 1999; Verhulst & van der Ende 1993].)

Lapsen käytöstä arvioidaan usein aikuisten näkökulmasta. On kuitenkin tärkeää myös pysähtyä pohtimaan asioita lapsen näkökulmasta ja pohtia, miten lapsi näkee ympäröivän maailman ja miten lapsi näkee aikuisten käytöksen ja odotukset lapsen käytöstä kohtaan. (Heinämäki 2000, 78.) Lapsi ei välttämättä ymmärrä, millaista käytöstä häneltä odotetaan ja millainen käytös on sopivaa eri tilanteissa, eikä osaa kontrolloida käyttäytymistään.

Käytöshäiriö on diagnosoitava häiriö, johon liittyy ikätasoisista sosiaalisista odotuksista poikkeava toistuva uhmakas, epäsosiaalinen tai aggressiivinen käytös. Diagnosoinnissa otetaan huomioon lapsen kehitystaso. (Pihlakoski 2011; Huttunen 2015.) Kansainvälisten tutkimusten mukaan käytöshäiriöistä kärsii 10-11 vuotiaista lapsista 4-12%. Terveyskirjaston mukaan 10-13%, 10-11 vuotiaista pojista ja tytöistä 4-6%, eli puolet enemmän, kärsii käytöshäiriöistä. (Huttunen, 2015.) Käytöshäiriöön kuuluu muiden oikeuksista ja sosiaalisista normeista piittaamaton käytös. Aggressiivisuuteen voi liittyä toisen omaisuuden tuhoamista, uhkailua tai pelottelua, tappeluiden aloittamista, kiusaamista, fyysistä julmuutta, ryöstelyä tai seksuaaliseen käytökseen pakottamista. Käytös on usein vilpillistä ja säännöistä piittaamatonta. Käytöshäiriöt ovat yleistyneet viime vuosien ja vuosikymmenten aikana. Käytöshäiriö voi olla lievä, keskivaikea tai vaikea, ja sen vaikeusaste määritellään käytöshäiriöiden muille aiheuttaman haitan laajuuden ja vakavuuden mukaan. (Pihlakoski 2011; Huttunen 2015.)

Lapsuusiän käytöshäiriöt voidaan jaotella perheen sisäisiin käytöshäiriöihin, epäsosiaalisiin käytöshäiriöihin ja sosiaalisiin käytöshäiriöihin sekä uhmakkuushäiriöihin ja hyperkineettisiin käytöshäiriöihin. Perheen sisäinen käytöshäiriö rajoittuu perheen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin. Epäsosiaalisessa käytöshäiriössä yhdistyy jatkuva epäsosiaalinen tai hyökkäävä käytös ja huomattavaa ja laajaa poikkeavuutta suhteissa toisiin lapsiin. Sosiaalisen käytöshäiriössä lapsi pystyy muodostamaan riittäviä ja kestäviä ystävyyssuhteita ikätovereiden kanssa, toisin kuin muissa käytöshäiriön muodoissa. Vertaisryhmä muodostuu kuitenkin usein muista lapsista tai nuorista, jotka ovat mukana rikollisessa tai muussa epäsosiaalisessa toiminnassa. Uhmakkuushäiriötä ilmenee yleensä vain alle 10-vuotiailla lapsilla, ja siihen liittyy tottelematon ja uhmakas käytös. (Pihlakoski 2011.)

Myös ADHD (attention deficit hyperactivity disorder) on käytöshäiriön kehittymisen riskitekijä (Pihlakoski 2016). ADHD on aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö, jonka keskeisimpinä oireina ovat keskittymisvaikeudet, yliaktiivisuus ja impulsiivisuus (Pihlakoski 2011). Lapsen tarkkaavaisuuden ja ylivilkkauksen arvioinnissa on otettava huomioon lapsen motivoituneisuus hänelle annettuihin tehtäviin. Lapselle tulisi antaa riittävästi ikätasolleen sopivaa ja mieluista tekemistä, jotta motivaatio pysyy yllä. Lapsi voi jaksaa tehdä pitkiä aikoja jotain mielekästä, mihin hänellä on motivaatioita, esim. legoilla rakentelu. (Heinämäki 2000, 33.)

Käytökseen liittyvät ongelmat ovat yleisiä myös autismin kirjon lapsilla. Autismikirjon häiriön lapsilla poikkeavuudet sekä vuorovaikutuksessa että toiminnassa ovat tyypillisiä oireita. Pääoireisiin kuuluvat sosiaalisen vuorovaikutuksen poikkeavuudet, kommunikaation poikkeavuudet sekä rajoittuneet, toistuvat ja kaavamaiset käytöstavat, kiinnostuksen kohteet ja toiminnot. (Moilanen, Mattila, Loukusa & Kielinen 2012, 1461.)

Lapsen sosioemotionaaliset vaikeudet näkyvät myös usein lapsen käytöksen ongelmina. Sosioemotionaaliset ongelmat ilmenevät tunnetilojen tulkinnan ja hallinnan puutteellisena taitona sekä sosiaalisina ongelmina (Hirvonen 2014). Sosioemotionaaliset vaikeudet tunnistetaan usein käytöksen perusteella. Vaikeudet näkyvät lapsen käytöksessä esim. hankaluuksina arkipäivän toiminnoissa, syömisessä, nukkumisessa tai siirtymisessä toiminnasta toiseen. (Heinämäki 2000, 61-63.) Sosioemotionaaliset ongelmat voidaan jaotella karkeasti ulospäin suuntautuneisiin sekä sisäänpäin suuntautuneisiin (Hirvonen 2014). Käytös voi näkyä esim. väkivaltaisuuksina, rajattomuutena tai lapsi voi olla käytökseltään arka ja pelokas (Heinämäki 2000, 61-63).

Aikuisen suhtautumisella lapsen käytökseen on merkitystä siihen, miten lasta voidaan tukea. Mikäli lasta lähestytään ongelmien kautta, lapsi saa epäonnistumisen kokemuksia ja negatiivista palautetta ongelmallisesta käytöksestä, mikä taas voi vaikuttaa lapsen käytökseen ja myös minäkuvaan kielteisesti. Huono itsetunto ja heikko minäkuva liittyvätkin vahvasti sosioemotionaalisia häiriöitä. (Hirvonen 2014.)

3 PALVELUJÄRJESTELMÄ LAPSEN JA PERHEEN TUKENA

3.1 Palveluja ohjaava lainsäädäntö

Tuen ja palveluiden järjestämisessä tärkeimpiä lakeja ovat sosiaalihuoltolaki, varhaiskasvatuslaki ja perusopetuslaki, joita palveluja järjestettäessä noudatetaan ensisijaisesti. Mikäli näiden lakien antamat tukitoimet eivät ole riittäviä, tukitoimia voidaan myöntää erityislakien nojalla. Erityislakeja ovat mm. lastensuojelulaki ja laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.

Varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa varhaiskasvatuslaki. Laissa varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen kasvatusta, opetusta ja hoitoa, joka painottuu pedagogisesti, joka on suunnitelmallista ja jolle luodaan tavoitteet. Esiopetus kuuluu perusopetuslain alaisuuteen. Kun sitä järjestetään varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvissa päivähoitopaikoissa, esiopetukseen sovelletaan varhaiskasvatuslakia. (Varhaiskasvatuslaki 8.5.2015/580, §1, §1a).

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lain 2a§ pykälän mukaan edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä, terveyttä sekä hänen hyvinvointiaan kehitystason ja iän mukaisesti. Lisäksi varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea oppimista ja koulutuksellista tasa-arvoa, tunnistaa yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tukea tarvittaessa myös monialaisen tiimin kanssa. Varhaiskasvatuksessa toimitaan myös tiiviissä yhteistyössä vanhempien kanssa. (Varhaiskasvatuslaki 8.5.2015/580/36, §2a.)

Varhaiskasvatuslain lisäksi varhaiskasvatusta ohjaa Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8). Varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan yksilölliset tuen tarpeet, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttaminen. Suunnitelmaan kirjataan myös varhaiskasvatuksen tavoitteet ja toimenpiteet, joilla lapsen oppimista, kehitystä ja hyvinvointia tuetaan. Kirjattaessa otetaan huomioon myös lapsen oma mielipide. (Varhaiskasvatuslaki 8.5.2015/580, §7a.)

Esikoululaisten opetusta ohjaa perusopetuslaki sekä Opetushallituksen laatimat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 8). Perusopetuslaissa perusopetuksen tavoitteeksi on määritelty lapsen kasvun tukeminen ja elämässä tarvittavien tietojen ja taitojen opettaminen. Esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedelly-

tyksiä. Lähtökohtana ovat sivistyksen edistäminen, tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628, 2 §, 26 §.) Perusopetuslaissa on säädetty opetuksen maksuttomuudesta. Vammaisella ja muulla tavalla erityistä tukea tarvitsevilla oppilaalla on muun ohella oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustajapalvelut. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628, 39§.)

Esiopetuksen tavoitteet määräytyvät opetussuunnitelman ja sen perusteella laaditun paikallisen opetussuunnitelman pohjalta. Lasten osaamisen tasolle ei ole määritelty yhteisiä tavoitteita. Oppimissuunnitelma on kuitenkin laadittava lapselle, mikäli lapsi saa tehostettua tukea. Jos lapsella on erityisen tuen tarve, lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 14). Tuen järjestämistä ja tuen muotoja varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on avattu myöhempanä.

Lasten ja perheiden palveluissa noudatetaan sosiaalihuoltolakia. Kaikissa sosiaalihuoltolain toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu §5 mukaan. Toimenpiteiden on mm. turvattava lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, mahdollistettava ymmärryksen saaminen ja huolenpito, jota ikä ja kehitystaso edellyttävät. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, §5.) Kunnan viranomaisten on seurattava erityistä tukea tarvitsevien hyvinvointia ja heidän tarpeitaan. Palvelujen suunnittelussa ja niiden tarjoamisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota henkilöihin, joilla on erityisen tuen tarpeita. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, §8.)

Jos edellä mainittujen peruslakien puitteissa ei voi myöntää tarpeellisia tukitoimia, voidaan niitä myöntää erityislakien perusteella, joista keskeisimpiä lasten ja perheiden tuen järjestämisessä ovat laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista ja lastensuojelulaki.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista edistää vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa, sekä ehkäistä ja poistaa esteitä ja haittoja, joita vammaisuus aiheuttaa. Lain mukaan kunta on velvollinen järjestämään palveluja siinä laajuudessa, kuin niitä kunnassa tarvitaan. Erityislapsiperheille voidaan myöntää vammaistukea tämän lain perusteella. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380, §1, §3.)

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapselle mahdollisimman turvallinen lapsuus ja mahdollisuus tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen, ja kaikessa toiminnassa lapsen etu on tärkein seikka (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §1). Lastensuojelun on tuettava lasta kasvattavia tahoja, vanhempia,

huoltajia tai muita, jotka vastaavat lapsen hoidosta, järjestämällä palveluja ja tukitoimia (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §2).

Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, joita lapselle annetaan, koulussa, päivähoidossa, nuorisotyössä, äitiys- ja lastenneuvolassa ja muissa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kunnan tarjoamaan ehkäisevään lastensuojeluun ei tarvita lastensuojelun asiakuutta, vaan sillä pyritään ennakkoon tukemaan lasten ja perheiden hyvinvointia. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §3a.) Lastensuojelun avoimuuden tukitoimia järjestetään lapsen ja perheen tuentarpeen mukaisesti lastensuojelulain 36§ mukaan (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §36).

3.2 Palvelujärjestelmä Peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa

Tärkeää palvelujen antamisessa on, että perheet huomioidaan yksilöllisesti ja kokonaisuutena sekä räätälöidään tuet todellisten tarpeiden mukaan yhteistyössä perheen kanssa. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen ja oikean työntekijän löytäminen perheelle ovat tärkeitä lähtökohtia.

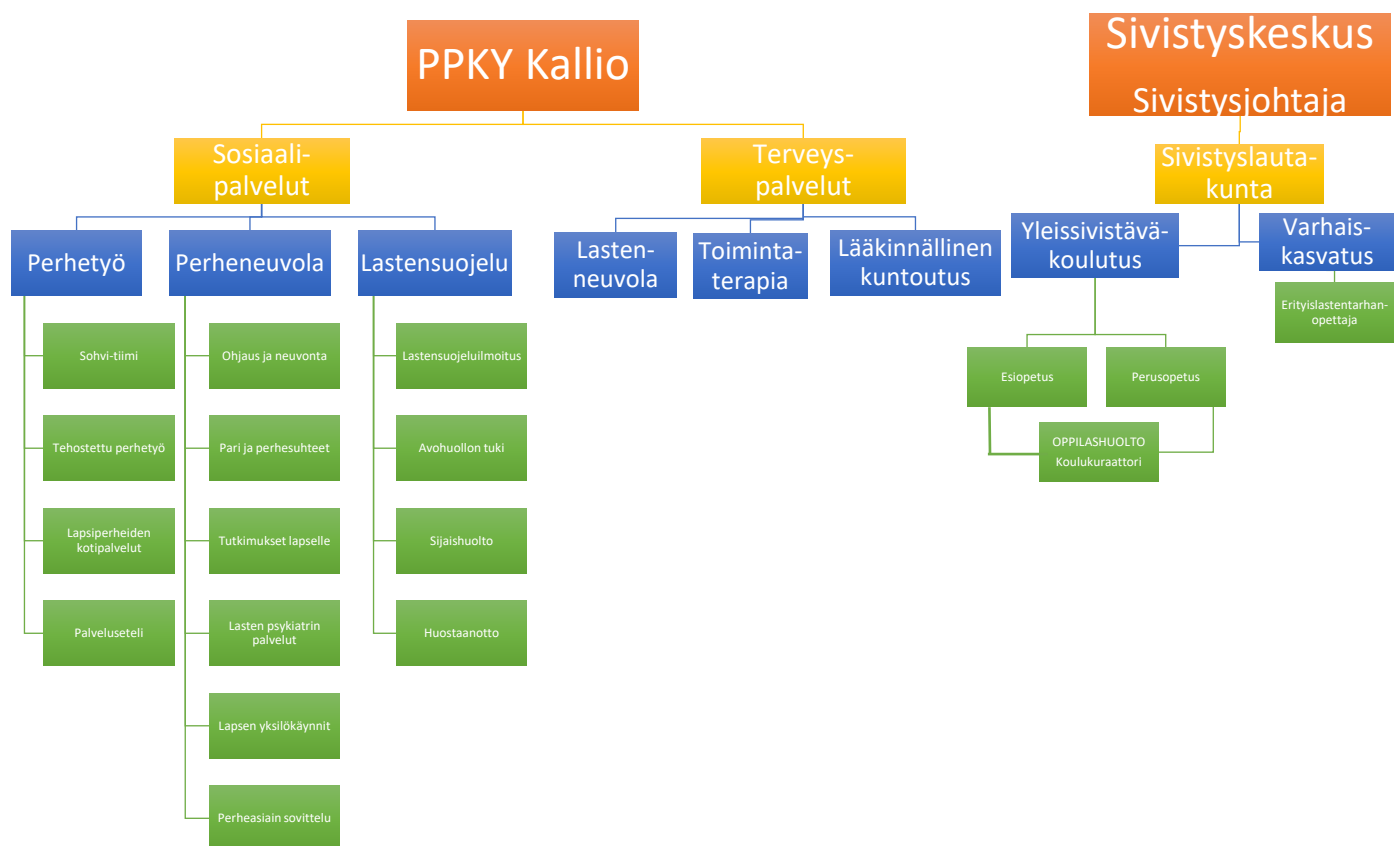
Keskeisimpiä tahoja tutkimuksessamme lasten käytösongelmien tunnistamisessa ja avun järjestämisessä PPKY Kallion alueella olivat lastenneuvola, perheneuvola sekä varhaiskasvatus ja esiopetus (KUVIO 1). Kaikilla näillä on pyrkimys havaita mahdollisimman varhain tuen tarpeet ja järjestää apua tai ohjata tarvittavan tuen piiriin. Kaikki tahot myös toimivat moniammatillisessa yhteistyössä lapsiperheiden parissa työskentelevien kanssa.

Perheneuvolassa työskennellään tiiviisti perheen kanssa, mietitään yhdessä ratkaisuja tilanteisiin ja tuetaan vanhempia lasten ja nuorten kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa sekä parisuhteen haasteissa. Työskentely on yksilöllistä ja tuet muokataan jokaisen perheen tilanteeseen sopivaksi. Työskentelyn tarkoituksena on lisätä perheen omia voimavaroja ja tukea niiden palautumista. Työntekijöinä perheneuvolassa ovat psykologit, sosiaalityöntekijät ja konsultoivat lastenpsykiatrian erikoislääkärit. Kalliossa perheneuvolan toimipisteet ovat Ylivieskassa ja Nivalassa. (Perheneuvola 2017.)

Lastenneuvolan tehtävänä on seurata lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä. Vanhempia tuetaan turvallisessa ja lapsilähtöisessä kasvatuksessa, sekä lapsen hyvässä huolenpidossa. Tukea annetaan myös parisuhteeseen. Tärkeää on tukea myös lapsen kasvu ja kehitysympäristöä, sekä

koko perheen elintapojen terveellisyyttä. Neuvolassa tehdään määräaikaistarkastuksia, joissa arvioidaan koko perheen hyvinvointia. (Lastenneuvola 2017.)

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa edistetään lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, kasvua ja oppimista, kasvatetaan lasta sekä edistetään lapsen hyvinvointia yhdessä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatus ja esiopetus edistävät lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäisevät syrjäytymistä. Lapset oppivat taitoja, jotka vahvistavat osallisuutta, sosiaalisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa pyritään tunnistamaan lapsen varhaisen tuen tarpeet ja järjestämään lapselle tukea monialaisessa yhteistyössä. (Varhaiskasvatuspalvelut 2017.)

KUVIO 1. Palvelujärjestelmä PPKY Kalliossa (mukaillen Ylivieskan kouluosasto ja PPKY Kallion terveys- ja sosiaali- ja vammaispalvelut) (LIITE 3).

4 TUKIMUODOT

Tuen tarpeen arvioinnissa on otettava huomioon lapsen kehityksen osa-alueet ja lapsen fyysiset ja sosiaaliset toimintaympäristöt sekä lapsen kokemukset. On tärkeä ottaa huomioon lapsen kanssa eri toimintaympäristöissä toimivien kasvattajien havainnot, koska lapsen käytös voi vaihdella toimintaympäristöissä. Arvioinnissa on tärkeää hahmottaa kokonaiskuva lapsen tilanteesta sekä turvata tiedonkulku. (Heinämäki 2000, 37-38.)

Vanhempien näkökulman tulisi olla siis osana arviointia, ja vanhempien tulisi olla arvioinnissa mukana tasavertaisina kumppaneina, ei vain tiedon vastaanottajina. Lapsen tilannetta arvioimassa voi olla vanhempien lisäksi lastenneuvolan terveydenhoitaja ja lääkäri, psykologi, toimintaterapeutti ja muut lapsen tilanteen asiantuntija. Arvioinnissa voidaan käyttää hyödyksi esim. lapsen havainnointia. Kuntoutussuunnitelman laatimiseen osallistuvat lapsen vanhemmat sekä lapsen kanssa työskentelevät henkilöt esim. päivähoiton henkilökunta. (Heinämäki 2000, 38.)

Eeva Aronen, lastenpsykiatrian professori kertoo artikkelissaan Lasten häiriökäyttäytyminen (2016) lasten käytöshäiriöiden olevan yleisiä, ja hänen mukaansa niihin tulisi tarjota aina sellaista tukea, jolla on vaikutusta. Käytöshäiriöt vaarantavat lapsen kehityksen. Aronen mukaan tuen kulmakivi ovat vanhemmuustaitointerventiot, ja lisäksi hän mainitsee perhe- koulu- ja verkostointerventiot. Tärkeää on valita oikea koulumuoto ja tukea perhettä tarpeen mukaan. Lapselle tulee opettaa sosiaalisia taitoja sekä aggressionhallinta keinoja. Aronen myös mainitsee vaikeiden käytöshäiriöiden olevan suuri uhka aikuisiän terveydelle ja sosiaaliselle sopeutumiselle hoitamattomana. Ongelmien tunnistamisella ja riittävän varhaisella puuttumisella voidaan vaikuttaa parhaiten käytöshäiriön ennusteeseen ja ehkäistä aikuisena ilmeneviä sairauksia sekä psykososiaalista huono-osaisuutta. Vuorovaikutuksella on erittäin suuri merkitys siihen, lisääntyvätkö vai vähentyvätkö käytösongelmat. (Aronen 2016, 965.)

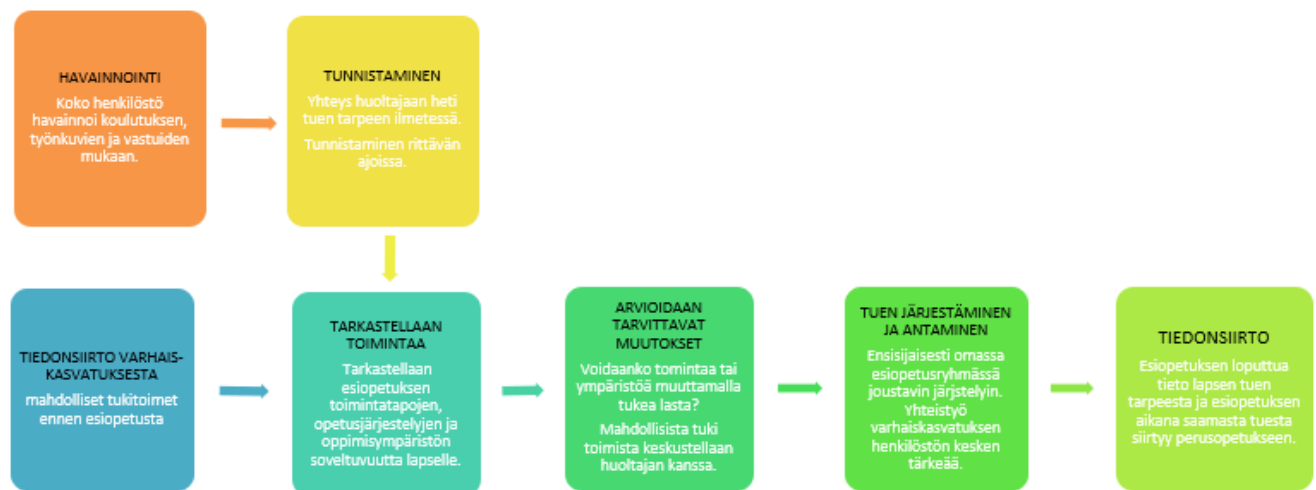
4.1 Tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tuetaan ja vaikeuksia ehkäistään pedagogisilla järjestelyillä sekä erilaisilla työtapoilla. Kun lapsesta herää huoli varhaiskasvatuksessa, lapsen tilannetta tutkitaan ensin kasvatusyhteisössä sekä vanhempien kanssa. Tuen tarpeen havainnoinnissa, tunnistamisessa, arvioinnissa ja järjestämisessä tehdään yhteistyötä huoltajan,

lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan sekä muun varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Tarpeen ja lasten edun mukaisesti tehdään monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön esim. lastenneuvolan, perheneuvolan tai lastensuojelun kanssa ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 52-53.) Tärkeää on, että kaikilla lapsen kanssa toimivilla on yhteinen ymmärrys lapsen tilanteesta. (KUVIO 2.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet sekä tuen toteuttaminen ja vastuun ja työn jakaminen. Suunnitelman laatimisesta vastaa lastentarhanopettaja, ja se laaditaan yhteistyössä kasvatushenkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa, niin, että myös lapsen osallisuus tulee huomioiduksi. Tuen toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan ja suunnitelmaa muutetaan tilanteen ja lapsen tarpeiden mukaan. (KUVIO 2.)

Tuen tarve pyritään tunnistamaan varhaisessa vaiheessa. Tuen tarpeen tunnistaminen ja lapsen tukeminen edellyttävät havainnointia, dokumentointia ja arviointia. Havainnointiin osallistuu koko henkilöstö koulutuksen, työnkuvan ja vastuun mukaan. Kun lapsen tuen tarve on huomattu, otetaan yhteys ensimmäisenä lapsen huoltajaan. (KUVIO 2.)

KUVIO 2. Tuen järjestämisen prosessi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa (mukaillen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 52-54; Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 44-45)

Tuki järjestetään varhaiskasvatuksessa pedagogisin, rakenteellisin ja hyvinvointia tukevin järjestelyin. Rakenteellisiin järjestelyihin kuuluvat mm. varhaiskasvatuksen ympäristön muokkaaminen lapsen tarpeita vastaavaksi ja ryhmäkokojen pienentäminen. Pedagogisia järjestelyjä ovat esim. erityislastentar-

hanopettajan konsultointi sekä erilaisten menetelmien käyttäminen. Kun lapsen tukemisessa käytetään muita järjestelyjä, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden ohjausta ja konsultaatiota, on kyseessä hyvinvointia tukeva järjestely. (KUVIO 3.)

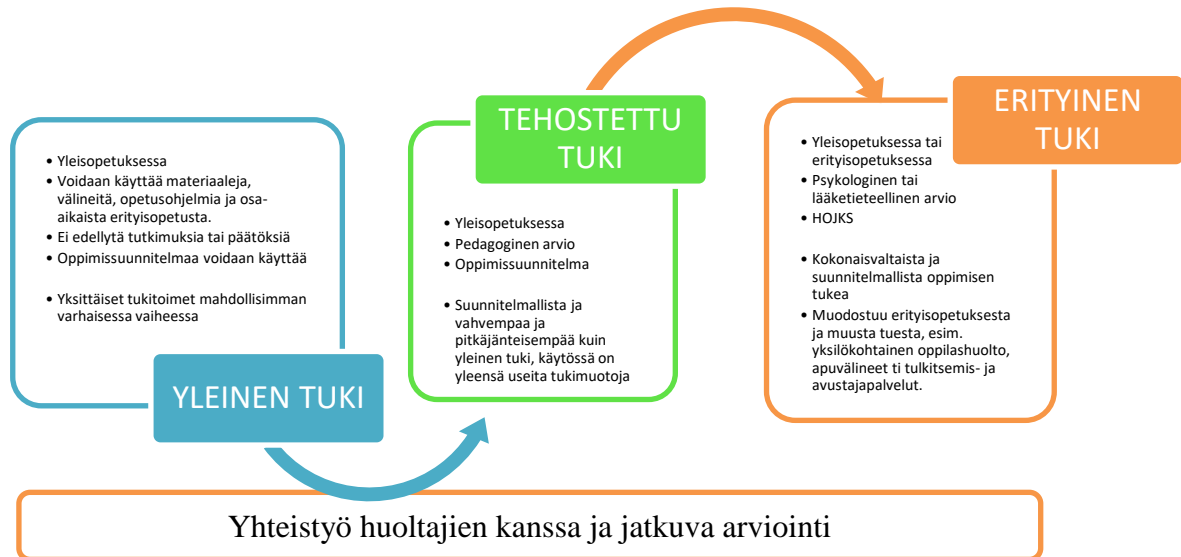

KUVIO 3. Tuen muodot varhaiskasvatuksessa (mukaihen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 54)

Esiopetuksessa lapsen kasvun ja oppimisen tuki järjestetään kolmiportaisesti (KUVIO 4). Yleinen tuki on ensisijainen tuen järjestämisen muoto esiopetuksessa. Yleisen tuen tarkoitus on tukea lasta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ja se sisältää yleensä yksittäisiä tukimuotoja, esim. yksilöllisiin tarpeisiin sopivia materiaaleja tai välineitä. Tuen tarpeen arviointi ja tuen antaminen sisällytetään kuuluvaksi kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Yleisen tuen antaminen ei edellytä tutkimuksia tai päätöksiä, ja tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä. Lapselle voidaan laatia oppimissuunnitelma yleisen tuen aikana, mutta se ei ole välttämätön. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 45.)

Tehostettu tuki (KUVIO 4) on tarkoitettu oppilaalle, joka tarvitsee säännöllistä tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin sekä useita tukimuotoja. Tehostettua tukea annetaan oppimissuunnitelman mukaisesti. Oppimissuunnitelma tehdään yhdessä oppilaan, huoltajien tai muun laillisen edustajan kanssa, jos siihen ei ole estettä. Tehostettu tuki sisältää tukimuotoja ja pedagogisia järjestelyjä. Tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään pedagogisessa arviossa, joka toteutetaan moniammatillisessa yhteistyössä oppilashuollossa. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628, 16 a §.)

Erityiseen tukeen (KUVIO 4) voi sisältyä erityisopetusta ja muita tukimuotoja. Erityisopetus voidaan järjestää muun opetuksen yhteydessä, osittain tai kokonaan eritysluokassa tai muussa sopivassa ympäristössä oppilaan edun ja opetuksen järjestelyedellytysten mukaisesti. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628, 17 §.)

KUVIO 4. Tuen muodot esiopetuksessa (mukaillen Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 45-55)

Erityisestä tuesta tehdään päätös, jossa määritellään oppilaan opetuksen järjestäminen, tukipalvelut joita hän tarvitsee, opetusryhmä, jossa hän pääsääntöisesti opiskelee, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut palvelut ja tarvittaessa myös opetuksen poikkeava järjestäminen (esimerkiksi oppiaineen määrän yksilöllistäminen). (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2017.)

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa, hankittava oppilaan opetuksesta vastaavilta selvitys oppilaan oppimisen etenemisestä ja hankittava moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä tehty selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta. Näiden selvitysten perusteella tehdään pedagoginen selvitys eli arvio erityisen tuen tarpeesta. Kaikille erityislapsille laaditaan HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Suunnitelma laaditaan yhdessä lapsen huoltajien, opettajien ja moniammatillisen oppilashuoltoryhmän kanssa. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2017.)

Perusopetuslain mukaan oppilaiden kuntoutus- ja muut henkilökohtaiset ohjaus- ja tukipalvelut ovat erityishuoltona annettavia tukitoimia, joten kunta vastaa niistä. Koulutoimi myöntää tarvittaessa eri-

tyisentuen tarpeessa olevalle lapselle koulunkäyntiavustajan. Avustajan tarve arvioidaan henkilökohtaista opetus- ja kuntoutussuunnitelmaa tehtäessä, ja se määritellään myös erityisen tuen päätökseen. Tarpeen selvittämiseen saatetaan vaatia lääkärinlausunto. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2017.)

Lapsen oppimisen ja toiminnan ohjaamisen tueksi voidaan hankkia myös henkilökohtainen avustaja, joka edistää lapsen oppimista ja toiminnan ohjausta sekä vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen. Lapsen tunteminen ja luottamuksellisen suhteen rakentaminen on työskentelyn kannalta erittäin olennaista, sillä lapsen pitää luottaa avustajaansa. Avustajan tulee pyrkiä ymmärtämään, mistä lapsen haasteet johtuvat, joten tärkeää on yhteistyö vanhempien ja muiden lasta hoitaneiden tahojen kanssa sekä palaveriin osallistuminen. (Jokinen & Ahtikari, 2004.)

Henkilökohtainen avustaja ennakoi tilanteita ja auttaa lasta oppimaan uusia toimintatapoja. Toisaalta vaikka tarkoitus on auttaa lasta, lapsen pitäisi silti antaa myös epäonnistua, sillä sen kautta harjoitteluaan vaikeita asioita. Henkilökohtaisen avustajan tärkeä tehtävä on huomata hyvä ja kehua lasta onnistuneissa asioissa. On hyvin yleistä, että haastavasti käyttäytyvä lapsi saa paljon negatiivista palautetta, joka vaikuttaa hänen itsetuntoonsa. Siksi on tärkeää, että hänelle annetaan positiivista palautetta niistä asioista, jotka hän jo osaa ja vahvistetaan siten itsetuntoa ja myönteisiä kokemuksia. (Jokinen & Ahtikari, 2004.)

Avustajan työ on monesti hyvin intensiivistä, ja siksi avustajan pitäisi myös olla tarkkana ja huomata tilanteet, joissa lapsi pärjää itsenäisesti, ja antaa hänen suoriutua tilanteista yksi. Tarkoitus on tukea omatoimisuuteen ja huomata edistymisen, ja tehdä auttaminen tarpeettomaksi. (Jokinen & Ahtikari, 2004.)

Koulumaailmassa luokassa oppilaiden tukena toimii koulunkäynninohjaaja. Koulunkäynninohjaajan työn tarkoituksena on tukea oppilaan yksilöllistä toimintakykyä erilaisissa toimintaympäristöissä. Tähtäyksellään on oppilaan avustaminen ja tukeminen oppimisprosessin eri vaiheissa siten, että oppilaan itsenäisyys ja omatoimisuus korostuvat. Koulunkäynninohjaaja tulisi palkata kerralla riittävän pitkäksi aikaa, jotta avustajasuhde olisi oppilaan koulunkäynnin kannalta mielekäs. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2017.)

Varhaiserityiskasvatuksessa lapsen kehityksen ja oppimisen tuki yksilöllistetään. Arvioinnissa otetaan huomioon vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön havainnot lapsesta. Lisäksi kiertävä erityislastentarhanopettaja voi havainnoida lapsia ryhmässä. Kiertävän erityislastentarhanopettajan tehtävä

on ohjata ja konsultoida sekä tarvittaessa osallistua lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen. Esiopetuksessa kiertävä lastentarhanopettaja voi olla mukana tehostetun tuen oppimissuunnitelman laadinnassa ja aina Hojksin laadinnassa. (Tiedoksi varhaiserityiskasvatuksesta !. 2018.)

Esiopetuksessa lapsella on oikeus saada maksutonta oppilashuoltoa. Oppilashuollon tarkoituksena on edistää ja ylläpitää lapsen oppimista, psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia. Oppilashuollon palveluihin kuuluvat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä terveydenhoitopalvelut. Oppilashuoltoa toteutetaan moniammatillisesti yhteistyönä ja ensisijaisesti yhteisöllisenä oppilashuoltona. Yhteisöllinen oppilashuolto on ennaltaehkäisevää ja sitä annetaan ryhmille. Lisäksi lapsella on oikeus myös yksilölliseen oppilashuoltoon. Mm. psykologin ja kuraattorin palveluita annetaan yksilökohtaisena oppilashuoltona. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 58-61.)

Kuraattori tekee sosiaalityötä kouluilla ja esiopetuksessa. Kuraattorin tehtävänä on tukea lapsen arjen sujumista, toimintakykyä ja ihmissuhteita. Kuraattori huomio lapsen sosiaaliset ja emotionaaliset tarpeet ja huolehtii, että lapsi tulee kuuluksi itseään koskevissa asioissa. (Esiopetuksen oppilashuolto 2018.)

Koulupsykologin tehtäviin kuuluu tukea lapsen psyykkistä hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä ja ratkaista koulun käyntiin liittyviä ongelmia yhteistyössä lapsen ja perheen sekä opettajien kanssa. Koulupsykologi voi keskustella lapsen kanssa tai tehdä selvityksiä mm. kriisitilanteissa, lapsen tunne-elämän vaikeuksissa, tarkkaavaisuuden tai koulutyöskentelyn vaikeuksissa. Psykologi tekee myös tarvittaessa tutkimuksia lapsen oppimisesta. (Esiopetuksen oppilashuolto 2018.)

4.2 Tuki sosiaalipalveluissa

PPKY Kallion palvelut jakautuvat sosiaalipalveluihin ja terveystaloihin, ja tässä osiossa avaamme tutkimuksessamme esille nousseet keskeisimmät sosiaalipalveluiden tukimuodot lasten käytöksen ongelmissa.

Lapsen käyttäytymisen ongelmat voivat ilmetä kotona tai päivähoidossa. Kun huoli käytöksestä kasvaa, voidaan perhettä tukea ja alkaa yhdessä pohtia syitä ongelmiin perheneuvolan kanssa. Vanhempi voi ottaa itse yhteyttä perheneuvolaan tai hänet voidaan ohjata sinne lastenneuvolasta tai päivähoidosta. Perheneuvolassa kartoitetaan lapsen haasteita ja voimavaroja sekä perheen tilannetta kuulemalla

lasta ja hänen vanhempiaan sekä tarvittaessa myös varhaiskasvatuksen henkilöä, joka on työskennellyt lapsen kanssa. (Lapsen tunne-elämään ja kehitykseen liittyvät tutkimukset, 2017.)

Tarvittaessa lapselle voidaan tehdä tarkempia tutkimuksia, joihin liittyen lapselle tehdään erilaisia testejä. Lisäksi tutkimuksia varten voidaan haastatella vanhempia ja pyytää varhaiskasvatuksesta tarkempaa tietoa lapsen päivittäisistä haasteista. Psykologin tutkimusten jälkeen perheelle kerrotaan tutkimuksen tulokset ja tarvittaessa mietitään yhdessä jatkotoimenpiteitä, joita voivat olla lisätutkimukset, yksilöterapia, muut terapiamuodot, psykiatrilla käynti esim. mahdollista lääkitystä ajatellen, perhetyötä tai jokin muu tuki, josta lapsi ja perhe hyötyvät. (Lapsen tunne-elämään ja kehitykseen liittyvät tutkimukset, 2017.) Vanhemmille voidaan esimerkiksi antaa kasvatukseen ja perheeseen liittyviä neuvoja, auttaa heitä kehittämään vanhemmuuttaan ja pohtia yhdessä toimintatapoja haasteellisiin tilanteisiin (Ohjaus ja neuvonta lasten kasvatukseen ja perheeseen liittyvissä kysymyksissä, 2017). Perheen omien voimavarojen palauttaminen ja tukeminen ovat työskentelyn tavoitteena (Työmuotoja, 2017).

Perheneuvolassa lasten yksilökäynneillä pyritään leikkien, pelien sekä keskustelun avulla tukemaan lapsen tunne-elämän kehitystä, opetellaan tunnistamaan tunteita ja käsittelemään niitä rakentavammalla tavalla sekä harjoitellaan sosiaalisia taitoja. Työskentely on tavoitteellista ja tavoitteet sovitaan yhdessä vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö kuuluu lapsen yksilökäynteihin. (Lapsen yksilökäynnit, 2017.)

Perheneuvolassa selvitetään myös parisuhteeseen sekä perhesuhteisiin liittyviä haasteita. Tilanteesta riippuen mukana olevat henkilöt voivat vaihdella. Paikalla voivat olla puoliso yhdessä tai erikseen tai tapaaminen voidaan järjestää koko perheen kanssa. (Pari- ja perhesuhteisiin liittyvien ristiriitojen selvittely ja hoito, 2017.) Toisinaan voidaan tarvita myös perheasian sovittelua, jos vanhemmat päätyvät eroamaan ja pohditaan ratkaisujen vaikutusta lasten elämään. Sovittelulla pyritään takaamaan lapsen etu. (Perheasiain sovittelu, 2017.)

Sosiaalihuoltolain mukaisella perhetyöllä tuetaan ja ohjataan perhettä. Työskentely voi olla lyhytkestoisia neuvontaa ja ohjausta tai suunnitelmallista ja pidempiaikaista perheen tukemista. Perhetyö on ennaltaehkäisevää matalankynnyksen palvelua, eikä lastensuojeluasiakkuutta tarvita. Asiakkaaksi voi hakeutua itse ottamalla yhteyttä Sohvi-tiimin perheohjaajaan, mutta myös lastenneuvolasta ohjataan pyyntö perheohjaajalle, kun asia otetaan lastenneuvolassa puheeksi. Perhetyön alkaessa tehdään perheelle sopimus asiakkuudesta. Perheen kanssa yhdessä luodaan tavoitteet toimivan ja mielekkään arjen

saavuttamiseksi sekä työskennellään määrätietoisesti. Perhettä voidaan tukea perhetyön keinoin erilaisissa haasteellisissa elämäntilanteissa. (Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö 2017.)

Perheille voidaan tarjota myös kotipalvelua äkilliseen tai tilapäiseen lapsenhoitotarpeeseen tai palveluseteliä, jolloin perhe voi hakea yksityisiltä palveluntuottajilta kotipalvelua perheelleen. Palveluseteliä voi hakea perheen akuutissa, ennalta-arvaamattomassa tilanteessa. Myöntävän päätöksen voi harkinnan mukaan saada myös esimerkiksi silloin, kun vanhempi sairastuu tai on uupunut (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 19§). Arviointi palvelusetelin tarpeesta voidaan tehdä puhelimitse tai asiakaskäynnillä, jolloin arvioidaan, onko perhe oikeutettu saamaan seteliä (Palveluseteli lapsiperheiden kotipalvelussa). Setelillä perhe voi hankkia yksityisiltä sektoreilta palvelua, jota kunta on lain mukaisesti velvollinen järjestämään (Aputorilta auttaja arkeen 2018). Setelin arvo on PPKY Kallion alueella vuonna 2018 23,50€/tunti. Summa on kaikille saman suuruinen tuloista riippumatta, ja asiakas maksaa itse palveluntuottajan hinnan ja palvelusetelin välisen erotuksen (Palveluseteli lapsiperheiden kotipalvelussa 2018). Hän saa itse valita Aputori.fi-sivustolle hyväksytyistä palveluntuottajista itselleen sopivimman vaihtoehdon (Aputorilta auttaja arkeen 2018).

4.3 Tuki terveyspalveluissa

Tässä luvussa esittelemme PPKY Kallion terveyspalveluissa lasten käytösongelmiin saatavilla olevat keskeisimmät tukimuodot, joita ovat lastenneuvolan palvelut ja toimintaterapia.

Lapsen kehitystä, terveyttä ja kasvua seurataan tiiviisti lastenneuvolassa syntymästä lähtien. Perheitä tuetaan lapsilähtöisessä kasvatuksessa, annetaan vinkkejä arkeen ja autetaan myös parisuhteisiin liittyvissä asioissa. Lapsille tehdään määräaikaistarkastuksia tietyssä iässä. Tarkastukseen sisältyy koko perheen hyvinvoinnin tarkastelu. Neuvolassa pyritään huomaamaan erityistä tukea tarvitsevat lapset ja perheet hyvin varhaisessa vaiheessa ja saamaan heille sellaista tukea, jota he tarvitsevat. PPKY Kallion neuvoloissa on toiminut jo joitakin vuosia perheohjaaja, jonka kanssa voi keskustella ja saada neuvoja ja tukea lapsen hoitoon ja arkeen, ja tarvittaessa perheohjaaja tekee palveluohjausta. (Lastenneuvola 2018)

Toimintaterapialla autetaan lasta toimintakyvyn ja kehityksen ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Toimintaterapiaa on lääkinnällistä kuntoutusta ja sitä voi antaa laillistettu toimintaterapeutti. Lapsi pääsee terapeutin vastaanotolle läheteellä, jonka lääkäri tai jokin muu lähettävä taho kirjoittaa. Toimintaterapi-

pia on tavoitteellista toimintaa, jonka tavoitteet ja toimintasuunnitelma laaditaan yhdessä vanhempien kanssa. Toimintaterapeutti osallistuu lapsen kuntoutussuunnitelman laatimiseen yhdessä lähettävän tahon kanssa. Päiväkodin tai koulun kanssa terapeutti suunnittelee käytännön tilanteisiin ratkaisuja kotiin, päivähoitoon tai kouluun. Terapeutti myös ohjaa vanhempia, hoitavia henkilöitä ja kuntoutus-työntekijöitä. (Lasten toimintaterapia, 2017.)

Arvioinnin pohjalta suunnitellaan toimintaterapiaa, joka tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, oma-toimisuutta ja hyvää itsetuntoa. Lasta tuetaan olemaan mahdollisimman hyvin vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja autetaan häntä hallitsemaan erilaisia keinoja itsestään huolehtimiseen. Toiminnalliset haasteet voivat näkyä mm. vetäytymisenä, riehakkuutena, kömpelyytenä, hitaana toimintana tai malttamattomuutena toiminnassa, jossa lapsella on haasteita. Haastavia toimintoja voivat olla ruokailu, pukeminen tai leikkitilanteet. (Lasten toimintaterapia, 2017.)

Terapiassa lapsen toimintaa arvioidaan leikin ja ohjatun toiminnan sekä testien avulla. Perheen haastattelulla selvitetään arjen sujuvuutta kotiloissa, päiväkodissa tai koulussa. Terapeutti arvioi lapsen kehohahmotusta, motorisia valmiuksia, aistien yhteiskäyttöä ja visuaalista hahmotusta. Keskittymiskykyä, ohjeiden kuuntelemista ja ymmärtämistä sekä vuorovaikutusta havainnoidaan myös toiminnan ja leikin keinoin. Tarkoituksena on tukea lapsen leikin suunnittelua ja toteutusta, kykyä keskittyä, vuorovaikutusta, ohjeiden mukaista toimimista, liikunnallisia valmiuksia ja käsien käyttöä. Terapiatuokion toiminta on lapsen kehitystä edistävää ja mahdollistaa lapsen aktiivisen toimimisen. Tilanne koostuu ympäristöstä, jossa terapiaa annetaan, terapeutin ohjauksesta ja käytettävistä välineistä. (Lasten toimintaterapia, 2017.) Terapiamenetelmiä voivat olla rakenteluleikit, pelit, liikunnalliset leikit tai erilaiset luovat toiminnat sen mukaan, mistä lapsi pitää. Tärkeää on, että toiminta on lapselle mieleistä, riittävän haastavaa sekä onnistumisen kokemuksia tarjoavaa. (Toimintaterapia käytäntö, 2017.) Toimintaterapialla lapselle annetaan kokemuksia ja valmiuksia, jotka edistävät lapsen kehitystä ja kasvua. Mikäli on tarpeen, toimintaterapeutti voi auttaa lasta tutustumaan apuvälineisiin, jotka helpottavat arkea (Mitä toimintaterapia on?, 2017).

5 TUTKIMUSPROSESSI

Tammikuussa 2017 valitsimme yhteiseksi kiinnostuksen kohteeksi lapset, joilla on käytöksen ongelmia. Olimme ensin yhteydessä kouluihin, mutta emme saaneet sitä kautta yhteistyökumppania työlemme. Seuraavaksi otimme yhteyden PPKY Kallion perheneuvolaan, josta saimme myöntävän vastauksen. Tapasimme työelämäyhteistyökumppaneitamme ja rajasimme yhdessä aiheita. Kohderyhmäksi valikoitui esiopetusikäisten lasten vanhemmat ja tutkimusmenetelmäksi määrällinen tutkimus. Määrällisellä eli kvantitatiivisella tutkimuksella on tarkoituksena saada numeroin mitattavissa olevaa tietoa ja löytää syy-seuraus-suhteita sekä säännönmukaisuuksia tutkittavasta aineistosta (Vilkkä 2015, 66-67 [Sajama 1993, 61-65; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 130; Alasuutari 1994, 28]). Valitsimme määrällisen tutkimuksen, koska työelämäyhteistyökumppanimme PPKY Kallion perheneuvola halusi mahdollisimman laajaa otantaa, jota voitaisiin yleistää suurempaan ryhmään.

5.1 Tutkimusprosessin kulku

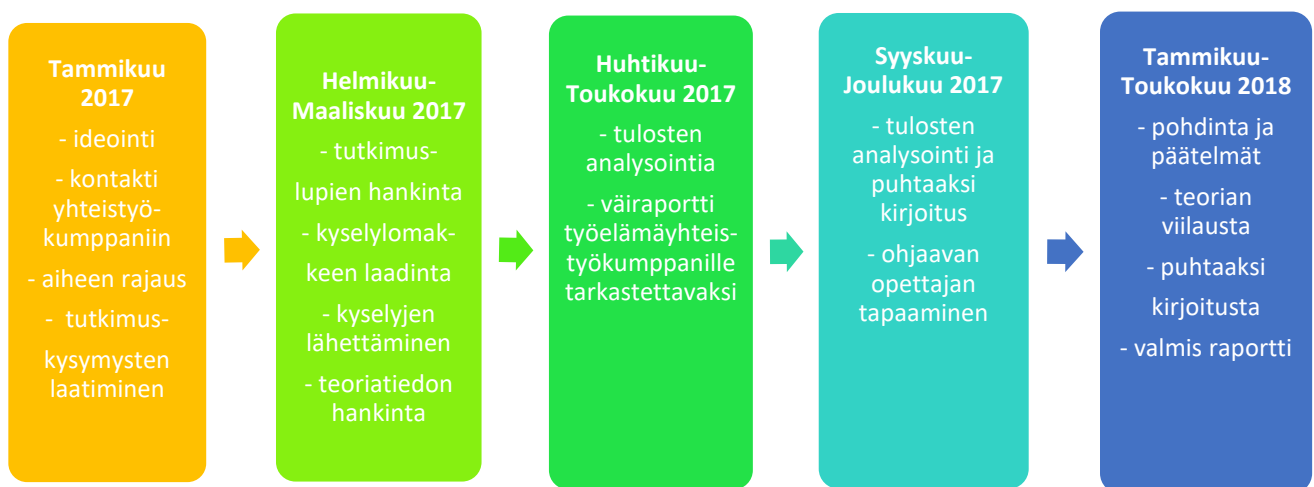
Hankimme tutkimusluvut kaikilta PPKY Kallion toiminta-alueen sivistystoimenjohtajilta. Toteutimme kyselyn Webropol-työkalulla. Laadimme kyselylomakkeen, johon vanhemmat saivat vastata sähköisesti. Työelämäyhteistyökumppanimme toiveena oli, että tutkimuksemme aiheena olisivat käytösongelmien tunnistaminen, palveluun pääsy, palveluihin ohjautuminen ja eri tahojen yhteistyö. Toiveiden pohjalta laadimme kyselylomakkeen (LIITE 2), johon pyrimme laatimaan mahdollisimman paljon strukturoituja kysymyksiä. Lisäksi osa kysymyksistä oli avoimia, jotta saisimme vanhemmilta tarkempaa täydentävää tietoa palveluista tai mahdollisista muista toimista, joista emme olleet kysyneet. Kyselylomakkeen jaottelimme seitsemään osioon: taustatiedot, vanhempien tieto tukimuodoista ja niiden saatavuudesta, lapsen käytöksen ongelmat ja tuen tarve, tukimuodot, palveluohjaus ja vanhempien saama tuki. Lopussa vanhemmat saivat antaa myös vapaata palautetta palveluista. Ensimmäiseen ja toiseen osioon vastasivat kaikki vanhemmat, huolimatta siitä, oliko lapsella käytöksen ongelmaa vai ei. Kysely päättyi toisen osion jälkeen niiden vanhempien osalta, joiden lapsilla ei ollut minkäänlaisia käytöksen ongelmia. Sähköisellä lomakkeella pystyimme ohjaamaan vastauksien perusteella kyselyn kulkua siten, ettei vanhempien tarvinnut vastata sellaisiin kysymyksiin, jotka eivät heidän lastaan koskeneet.

Yhteistyökumppanimme kanssa päätimme, että kysely lähetetään PPKY Kallion alueen kaikkiin kuntiin, sillä kaikki toimivat yhteistyössä ja näin saisimme kattavan käsityksen koko alueen palveluista. Päätimme, että kysely toimitetaan sekä koulujen että varhaiskasvatuksen esiopetuksessa olevien lasten vanhemmille, jotta tulos ei olisi vääristynyt. Toimitimme saatekirjeen kaikkiin esiopetusryhmiin joko sähköisesti tai paperisena vanhemmille jaettavaksi (LIITE 1). Vanhemmat pääsivät vastaamaan kyselyyn maaliskuun puolessa välissä 2017.

Kyselymme kohderyhmänä olivat kaikki PPKY Kallion esikoululaisten vanhemmat. Esikoululaisia PPKY Kalliossa oli 574 lukuvuonna 2016-2017. Koska kysely lähetettiin vanhemmille koulujen ja päiväkotien kautta, emme voi olla täysin varmoja, ovatko kaikki vanhemmat saaneet linkkiä kyselyyn. Itse emme olleet suoraan yhteydessä vanhempiin. Vastauksia saimme yhteensä 102 kpl ja vastausprosentti oli siis 17,8 %.

Keräsimme kevään 2017 aikana teoria-aineistoa kirjoista ja verkkolähteistä. Perehdyimme käytösongelmiin liittyvään kirjallisuuteen, lainsäädäntöön ja aikaisempiin tutkimuksiin. Haimme tutkimuksellemme teoriaan taustaa käytösongelmista ja niiden taustatekijöistä, ilmenemisestä sekä olemassa olevista tutkimuodoista ja menetelmistä.

Kysely sulkeutui maaliskuun lopussa, minkä jälkeen ryhdyimme analysoimaan tuloksia vaiheittain. syksyllä aloimme kirjoittaa tuloksia puhtaaksi ja sovimme tapaamisen ohjaavan opettajan kanssa tulosten raportoinnin tiimoilta. Syksyn 2017 ja alkuvuoden 2018 aikana kirjoitimme valmiiksi opinnäytetyötä, analyysiä, pohdintaa ja teoriaa ja toukokuun aikana saimme raportin valmiiksi. (KUVIO 5.)

KUVIO 5. Opinnäytetyön prosessi

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää, miltä eri tahoilta lapsi ja perhe saa tai on saanut tukea käytöksen ongelmiin, millaisia tukimuotoja käytöksen ongelmiin on saatu ja miten palvelujärjestelmä toimii. Palvelujärjestelmän toimivuuden osalta halusimme selvittää, miten vastuunjako, palveluohjaus ja palveluihin pääsy toimivat. Alun perin ajatuksenamme oli saada tietoa yksittäisten tukimuotojen vaikuttavuudesta. Koska kyselyyn vastaajien joukko jäi pieneksi, emme saaneet eri tukimuotojen toimivuudesta riittävän kattavaa tietoa, ja näin ollen tulokset muovautuivat koskemaan palvelujärjestelmää yleisesti. Palvelujärjestelmän toimivuus nousi keskeiseksi tutkimuskysymykseksi.

Validiteetti määrällisessä tutkimuksessa tarkoittaa tutkimustuloksien vastaavuutta siihen, mitä on haluttu selvittää, esimerkiksi se ovatko kyselyyn vastanneet ymmärtäneet kyselylomakkeen kysymykset niin kuin ne on tarkoitettu. (Vilkka 2014, 150.) Tutkimuksemme validius on mielestämme hyvä. Kysymyksessä, miltä tahoilta ja mitä tukimuotoja perheet olivat saaneet, vastauksissa oli kuitenkin sekaannusta tukimuotojen palveluntarjoajista. Vanhempi pystyi valitsemaan tukimuodon ja avoimella kysymyksellä nimeämään, miltä taholta juuri tätä tiettyä tukea oli saatu. Saimme palautetta työelämäohjaajaltamme, että kysymyksen asettelu oli liian avoin, minkä vuoksi emme saaneet täsmällistä tietoa. Jätimme vastauksista palveluntarjoajat pois ja käytimme ainoastaan selville saatua tukimuotoa tuloksissa. Palveluntarjoajat tulivat esille toisessa kysymyksessä. Mielestämme kysymyksen asettelumme toi kuitenkin esille, etteivät vanhemmat tiedä, mistä he kyseisiä palveluja saavat, mikä puolestaan kertoo palvelujärjestelmän sekavuudesta ja vanhempien tiedon puutteesta. Vanhemmat myös vastasivat palvelujärjestelmän olevan heidän mielestään sekava. Muut kysymykset onnistuimme mielestämme muotoilemaan niin, että vastaajat ymmärsivät, mitä niillä tarkoitimme.

Reliabiliteetti tarkoittaa tuloksien pysyvyyttä mittauksesta toiseen, eikä tulokseen ei myöskään vaikuta tutkijan vaihtuminen (Vilkka 2014, 149). Tutkimuksemme reliabiliteetti on mielestämme hyvä. Reliabiliteettia heikentää joidenkin kysymysten kohdalla vastanneiden omakohtainen kokemus, esim. voidaanko vastaajien arviota tapaamiskertojen tiheydestä pitää luotettavana, koska tieto on vanhempien muistinvaraista. Vastaukset perustuvat vanhempien subjektiivisiin kokemuksiin ollen näin yksilöllisiä, joskin vastauksista löytyi myös paljon yhteneväisyyksiä.

Kokonaisluotettavuus muodostuu validiteetista ja reliabiliteetista (Vilkka 2014, 152[Heikkilä 2004, 185; Uusitalo 1991, 86]). Tutkimuksen kokonaisluotettavuutta heikentää pieni vastausprosentti. Koska kysely lähetettiin vanhemmille koulujen ja päiväkotien kautta, emme voi olla täysin varmoja, saivatko

kaikki vanhemmat linkkiä kyselyyn. Itse emme olleet suoraan yhteydessä vanhempiin. Vastauksia saimme yhteensä 102 kpl ja vastausprosentti oli 17,8 %. Palveluja käyttäneitä vastaajia oli vain 12 kpl. Tulokset olisivat olleet luotettavampia, jos olisimme saaneet enemmän vastauksia. Vastausprosenttia olisimme voineet saada suuremmaksi helpottamalla paperisen saatekirjeen saaneiden vastaamista. Saatekirjeessä olisi voinut olla linkki QR-koodina, jolloin vastaaja olisi saanut sen helposti puhelimella auki.

Kolmasosalla tutkimukseemme vastanneiden lapsista oli ollut käytöksen ongelmia. Tutkimuksia ja taustatietoa etsiessämme selvisi, että käytösongelmat eivät ole niin yleisiä kuin meidän tutkimuksessamme. Tähän vaikuttanee vanhempien ajatus vastaamisen tärkeydestä, ja oletamme, että ne vanhemmat, joille aihe on omakohtainen, ovat vastanneet herkemmin tutkimuskyselyyn. Tutkimuksemme luotettavuutta tukee se seikka, että tyttöjen ja poikien määrä on samassa suhteessa kuin muidenkin tutkimusten tuloksissa. Tutkimustuloksemme ovat muutoinkin verrattavissa löytämiimme muihin lähteisiin. Tutkimuksessamme kävi ilmi mm., että vanhemmat kokevat kaipaavansa tukea vanhemmuuteen ja jaksamiseen, mikä tulee esille myös muissa löytämissämme lähteissä.

Määrällisen tutkimuksen eettisyyteen kuuluu luottamuksellisuus sekä tutkimuksen kirjoittamistapa (Vilka 2014, 164). Olemme kirjoittaneet tutkimuksessa vastaajista sekä ammattihenkilöistä kunnioittavaan sävyyn. Luottamuksellisuus on taattu kyselyn vastauksien anonymiteetillä. Emme ole itse henkilökohtaisesti olleet yhteydessä kyselyyn vastanneiden kanssa, vaan kyselylomakkeet on lähetetty esiopetuksen kautta. Kyselystä eivät käy ilmi vastaajien henkilötiedot. Emme kysyneet myöskään paikkakuntaa, koska halusimme varmistua anonymiteetistä. Näin ollen tutkimuksessamme emme saaneet esille paikkakuntakohtaisia eroja palveluiden toimivuudesta ja saatavuudesta. Paikkakuntakohtaisesti olisi kuitenkin ollut mielenkiintoista tietää, esim. onko palveluihin pääsemisessä eroa isomman ja pienemmän kunnan välillä.

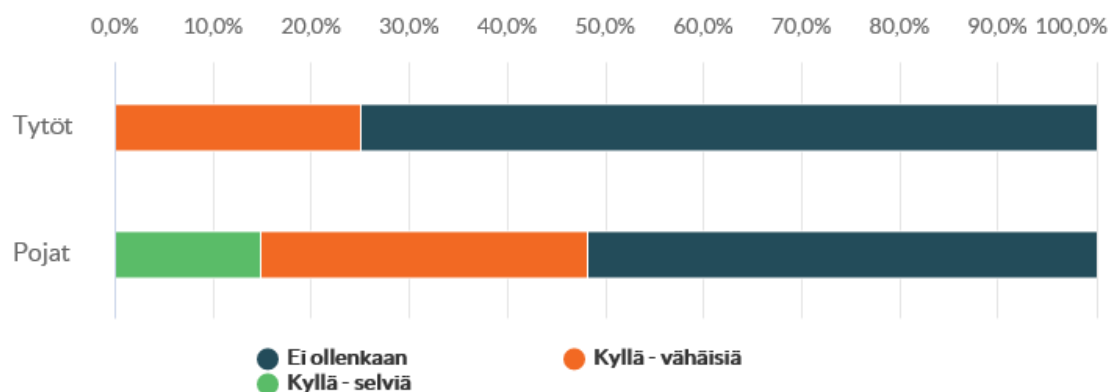
6 TUTKIMUSTULOKSET

Webropol-ohjelmalla laatimaamme kyselyyn vastauksia saimme yhteensä 102 kpl. Vastausprosentiksi saimme 17,8%. Seuraavaksi esittelemme tutkimuksemme tulokset ja Webropolin avulla tekemämme taulukot.

6.1 Taustatiedot

Kaiken kaikkiaan lähetimme kyselyjä N=574 ja saimme vastauksia yhteensä n=102. Vastaajista 87,3 % oli äitejä ja 12,7 % isiä. Vastanneiden lapsista tyttöjä oli 47,1 % ja poikia 52,9 %. Tutkimustuloksiemme mukaan 37,2 %:lla vastanneiden (N=102) lapsista oli ongelmia jossain tai joissain käyttäytymiseen liittyvissä taidoissa (esim. tunnetaidot, keskittyminen, sosiaaliset taidot). Heistä 7,8 % kertoi lapsella olevan selviä ongelmia käytökseen liittyen. Vastaajista 29,4 % kertoi lapsella olevan vähäisiä ongelmia käytökseen liittyen ja 62,8 % :lla ei ollut vanhempien mielestä ongelmia lainkaan. Huomattavia ongelmia ei lasten käytöksessä vanhempien mukaan ollut. Vanhemmista, joiden lapsilla oli käytökseen liittyviä ongelmia (N=38), neljä kertoi lapsella olevan käytöksen ongelmaan liittyvä diagnoosi. Mainittuja diagnooseja olivat ADHD, aineenvaihduntasairaus, puheen- ja kielenkehityksen häiriö ja muu tunne-elämän häiriö.

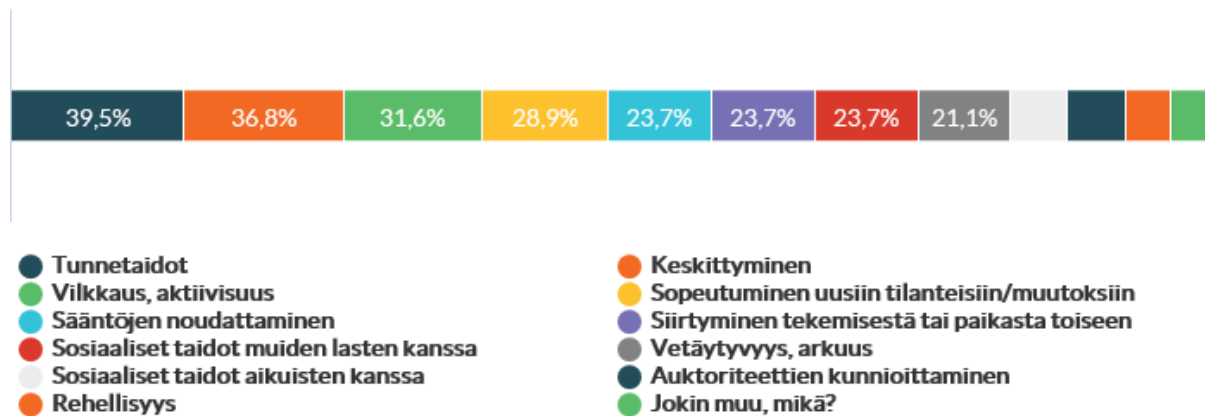
Vastauksien mukaan 48,1% :lla pojista ja 25%:lla tytöistä oli käytöksen ongelmia. Tyttöillä käytöksen ongelmat olivat vanhempien mukaan vähäisiä. Poikien vanhemmista 33,3% ilmoitti lapsella olevan vähäisiä ongelmia ja 14,8%:lla oli selviä käytöksen ongelmia. (KUVIO 6.)

KUVIO 93. Lasten käytöksen ongelmat tytöillä ja pojilla (N=102)

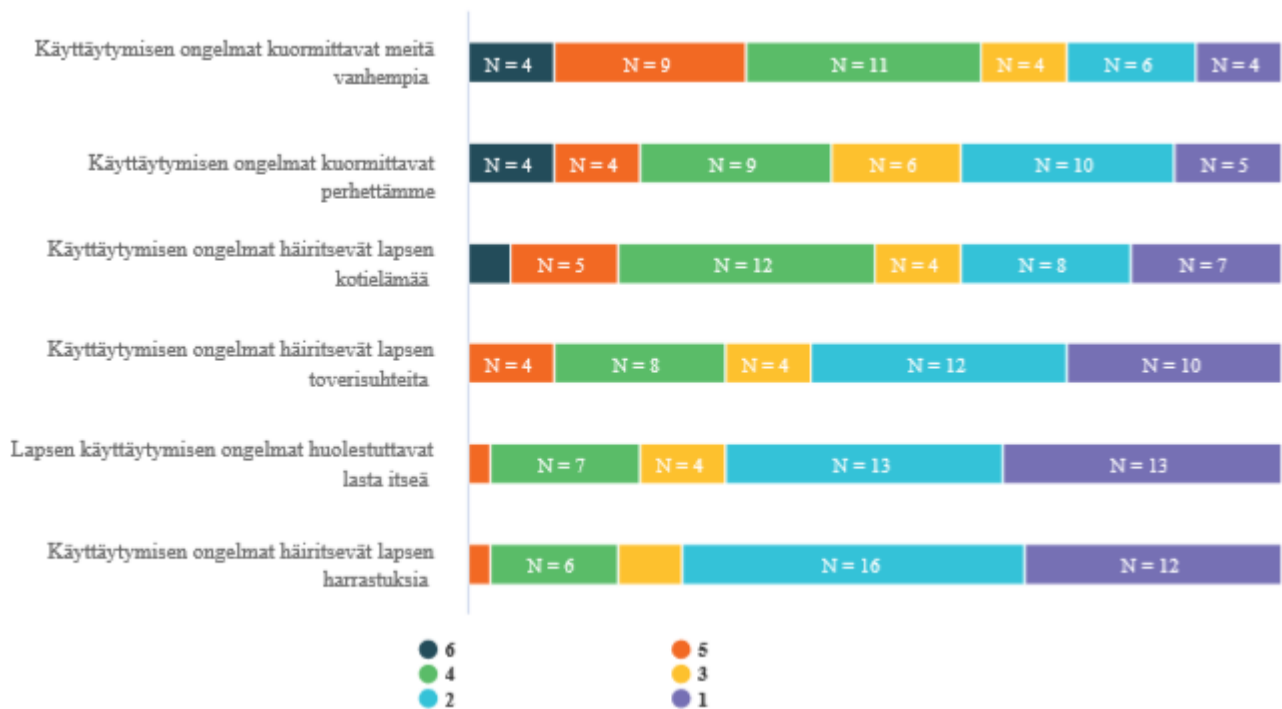
Yleisimmäksi käytöksen ongelmaksi nousivat heikot tunnetaidot (39,5 %), toiseksi yleisimpiä olivat keskittymisen ongelmat (36,8 %) ja kolmanneksi yleisimpiä vilkkauden ja aktiivisuuden ongelmat (31,6 %). Yleisiä ongelmia olivat myös sopeutuminen uusiin tilanteisiin ja muutoksiin, siirtyminen tekemisestä tai paikasta toiseen, sääntöjen noudattaminen, sosiaaliset taidot muiden lasten kanssa sekä vetäytyvyys ja arkuus. Muita mainittuja käytöksen ongelmia olivat sosiaaliset taidot aikuisten kanssa, auktoriteettien kunnioittaminen ja rehellisyys, joissa vastausprosentit jäivät kuitenkin pieniksi. Vanhemmat mainitsivat myös muut-kohdassa kiireeseen ja aikatauluun sopeutumisen, perussairaudesta johtuvat pelkotilat ja konfliktitilanteet sisarusten kanssa. (KUVIO 7.)

KUVIO 7. Käytökseen liittyvä taito, jossa lapsella on ongelmia (N=38)

Saamiemme vastausten perusteella kyselyssä nousi esille, että tytöillä ongelmat ovat enemmän sisänpäin suuntautuneita. Kolme yleisintä taitoa, joissa tytöillä ilmeni haasteita, olivat keskittyminen, sopeutuminen uusiin tilanteisiin ja muutoksiin sekä vetäytyvyys ja arkuus. Pojilla yleisimmät haasteita aiheuttavat taidot olivat tunnetaidot, keskittyminen sekä vilkkkaus ja arkuus. Kysymykseen vastasi N=38 vanhempaa, ja vastauksia tuli yhteensä 104, koska vastauksista pystyi valitsemaan useamman vaihtoehdon. kysymykseen vastanneista tyttöjen vanhempia oli n=12 ja poikien n=26.

Lasten käytöksen ongelmat vaikuttivat vastaajien mukaan eniten lapsen kotielämään ja vanhempien jaksamiseen sekä perheeseen. Vanhemmista 63,1 % koki lapsen käyttäytymisen ongelmat vanhempia kuormittavana ja puolet vanhemmista koki käyttäytymisen ongelmien häiritsevän lapsen kotielämää. Perhettä kuormittavana ongelmat kokivat 44,7 %. Vähiten ongelmien koettiin vaikuttavan lasten harrastuksiin, toverisuhteisiin ja lapsen omaan huolestuneisuuteen omasta tilanteestaan. (KUVIO 8.)

KUVIO 8. Käyttäytymisen ongelmien vaikutus lapseen ja perheeseen (N=38) Vanhemmat arvioivat kokemuksiaan asteikolla 1-6, jossa 6=ehdottomasti samaa mieltä, 5=samaa mieltä, 4=vähän samaa mieltä, 3=vähän eri mieltä, 2=eri mieltä, 1= ehdottomasti eri mieltä

6.2 Palveluihin pääsy

Halusimme selvittää, millainen avun piiriin hakeutumisen prosessi yleensä on, ennakkoasenteista aina palvelun saamiseen saakka. Kaikista kyselyyn vastanneista vanhemmista (N=102) 80,4 % koki tietävänsä, miten avun piiriin tai mahdollisiin tutkimuksiin voi hakeutua. Suurimman osan mielestä (90,2 %) olisi helppo hakea apua lapsen käytöksen ongelmiin.

Kuitenkin osa (n=10) myös koki, ettei avun hakeminen olisi helppoa. Avoimissa vastauksissa mainittuja syitä olivat häpeä, vaikeus myöntää avun tarve ja tunne, että joutuisi myöntämään epäonnistuneensa kasvattajana sekä vaikeus määrittää se, missä vaiheessa lapsen käytös ei ole enää normaalia. Osa vastaajista ei tiennyt, mistä apua saa, tai he eivät olleet saaneet apua, jos olivat sitä hakeneet ja kynnys avun hakemiseen oli siten noussut. Päiväkodin ohjausta avun hakemiseen kaivattiin ja mainittiin, että on hankala saada yhteys paikalliseen toimintaterapeuttiin.

Niistä vanhemmista, joiden lapsilla oli käytökseen liittyviä ongelmia (N=38), tukitoimia oli hakenut 14 vanhempaa, joista palveluihin oli päässyt 12. Palveluihin päässeistä 12 vanhemmasta yli puolet (n=7), koki saaneensa riittävästi tukea ja ohjausta tilanteeseensa. Palveluihin päässeistä 12 vanhemmasta puolet, eli kuusi vanhempaa oli hakenut lapselleen apua huolen ollessa pieni, viisi vanhempaa oli hakenut apua, kun huoli oli tuntuva ja suureen huoleen apua oli hakenut yksi vanhempi.

Vastanneista kaksi kertoi hakeneensa tukea, mutta he eivät olleet sitä saaneet. Heille esitimme lisäksymyksiä selvittääksemme, mitkä asiat ovat vaikuttaneet siihen, ettei tukea ole saatu ja miten se on vaikuttanut elämään. Kuvailimme näiden kahden perheen tilanteet case-tyylisesti määrällisten ja laadullisten vastausten perusteella.

Case 1.

Lapsella oli vanhempien kokemuksen mukaan selviä vaikeuksia käytökseen liittyvissä taidoissa. Käytöksen ongelmien vaikutukset kotielämään, vanhempien kuormitukseen ja perheen kuormitukseen ovat hyvin selviä, ja ne myös häiritsivät lapsen kaverisuhteita. Lapsen käytös huolestutti myös häntä itseään. Perhe päätti hakea tukea lapsen käytösongelmiin perheneuvolasta. Vanhempi kertoo:

Lähetettiin hakemaan neuvoa kasvatukseen ja siihen voisiko joku ammatti ihminen ehkä saada pojasta irti onko joku asia mikä ahistaa mieltä ja heittää reippaan pojan käytöksen pääläelleen.

Perheneuvolassa oli loma-aika, joten he olivat yhteydessä lastenneuvolaan. Vanhemman kertoman mukaan:

Lasten neuvolasta täti näki ainoastaan lapsen sijoituksen vaihtoehtona mihin me ei koskaan pystyttäisi.

Tämän vuoksi heiltä jäi hakematta apua perheneuvolan loma-ajan jälkeen. Vanhempi kuvailee heidän pärjäämistään ilman tukea seuraavasti:

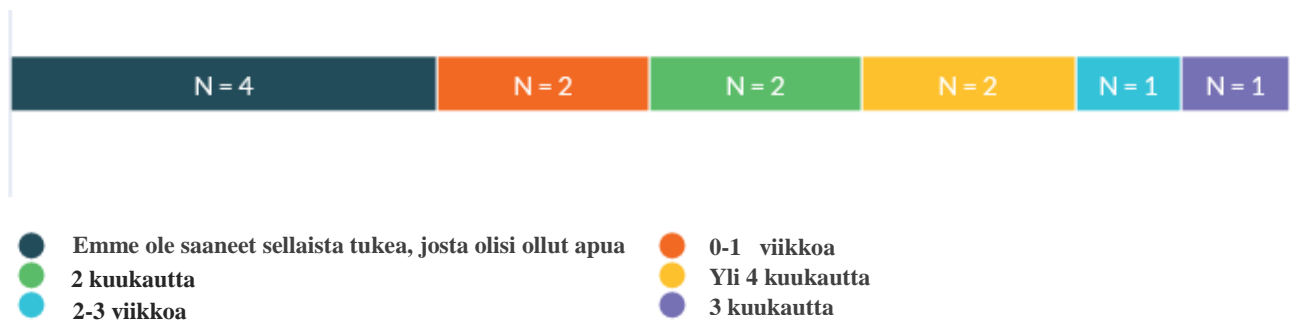
Vaihtelevasti. Eskarista saadaan välillä viestiä et koulussa kaikki ei mene suunnitelmien mukaan ja samoten kotona ongelmat niin suuria et miettii uskaltaako enää lähteä uudestaan hakemaan apua.

Case 2.

Vanhemmat kokivat lapsen käytöksen ongelmien vaikuttavan arkeen, mm. toverisuhteisiin, kotielämään ja vanhempien kuormittumiseen. myös esiopetuksen opettaja ja koulukuraattori olivat suositelleet avun hakemista lapselle ja perheelle. Vanhemmat hakivat apua suositusten vuoksi, vaikka eivät itse kokeneet tarvitsevansa sitä. He olivat yhteydessä Nivalan perheneuvolan psykologiin, mutta eivät saaneet apua. Perhe koki, ettei ollut helppoa hakea apua. he kokivat, ettei heitä ollut hyväksytty Nivalan perheneuvolan asiakkaiksi, koska he kuuluvat asuinpaikkakuntansa vuoksi PPKY Kallion toisen perheneuvolan asiakkaaksi. Omalla asuinpaikkakunnalla palvelua ei tarjota. Työpaikan sijainnin vuoksi perhe toivoi palveluja Nivalasta eivätkä näin ollen varanneet aikaa toiselle paikkakunnalle. Tämänhetkinen tilanne vastaajan mielestä on kuitenkin hyvä, sillä he olivat jutelleet lapsen kanssa ja tilanne oli parantunut.

Tutkimukseen tai tapaamiseen pääsyn aikataulun selvityksessä vastanneista N=12 perheistä viisi oli päässyt ensimmäiseen tapaamiseen n. 2-4 viikon kuluessa yhteyden otosta. Noin viikossa tai aikaisemmin tapaamiseen oli päässyt neljä ja 1-3 kuukauden kuluessa kaksi. Yhdellä vastaajalla oli kulunut yli 4 kuukautta ennen tapaamiseen tai tutkimukseen pääsyä.

Kahdestatoista vastanneesta kaksi koki saaneensa vaikuttavaa apua perheelle ja lapselle alle viikossa. 2-4 viikon kuluessa vaikuttavaa apua koki saaneensa yksi ja 1-3 kuukauden kuluessa kolme vastanneista. Kaksi vanhempaa vastasi aikaa kuluneen yli 4 kuukautta, ennen kuin saivat apua, josta kokivat hyötynensä, ja neljä vanhempaa koki, ettei hyödyllistä apua ollut vielä saatu. (KUVIO

KUVIO 9. Vaikuttavan avun saaminen (N=12)

6.3 Tukea tarjoavat tahot

Tutkimuksessa esiin nousseita tahoja, joilta vanhemmat mainitsivat saaneensa lapselle ja perheelle erilaisia tukimuotoja, olivat PPKY Kallion terveyskeskus ja perheneuvola, Oulun yliopistollinen sairaala, yksityinen perhepalvelut Peppilotta, varhaiskasvatus ja esiopetus sekä lastenneuvola.

Selvitimme, mitkä tahot olivat alkuvaiheessa aktiivisessa osassa avun hakemisessa. Suosittelijoina avun hakemisessa aktiivisessa osassa olivat olleet päiväkotit ja esiopetus sekä neuvola. Vanhemmista, joiden lapsilla oli käytöksen ongelmia (N=38), 15 kertoi että heille oli suositeltu palveluihin hakeutumisesta. Suosittelijoina oli toiminut yhdeksässä tapauksessa päivähoito tai esiopetus, jotka olivat ohjanneet osassa tapauksissa perheen kuraattorille. Neuvola oli suositellut avun hakemista viidessä tapauksessa ja yhdessä Oulun Yliopistollisen sairaalan lastenpsykologi.

Ensimmäinen taho, johon vanhemmat olivat olleet yhteydessä lapsen käytöksen ongelmiin liittyen, oli yleisimmin lastenneuvola. Näin oli seitsemällä vastaajalla kahdestatoista. Yksittäisinä vastauksina en-

simmäiseksi tahoksi, johon vanhemmat olivat olleet yhteydessä, olivat kuraattori, erityislastentarhanopettaja ja lääkäri.

Kysyttäessä, mihin kaikkiin tahoihin perhe oli ollut yhteydessä, lastenneuvola nousi tässäkin kysymyksessä ensimmäiseksi. Vastauksissa vanhemmat listasivat, mihin kaikkiin eri tahoihin olivat olleet yhteydessä lapsen käytöksen ongelmiin liittyen. Kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vaihtoehto. Yhteensä vastauksia oli $N=37$. Vastaajista kahdeksan kertoi olleensa yhteydessä lastenneuvolaan, ja päivähoidon henkilökuntaan yhteydessä oli ollut seitsemän. Erityislastentarhanopettajaan ja kasvatus- ja perheneuvolaan oli ollut yhteydessä molempiin neljä, terveyskeskukseen ja koulupsykologisiin kolme ja kuraattoriin tai lasten psykiatrian klinikkaan molempiin kaksi vastanneista. Yksittäisinä vastauksina olivat yhteyden otot yksityislääkäriin, neuvolalääkäriin, lapsen perussairautta hoitavaan lääkäriin, päivähoitojohtajaa ja Oulun yliopistolliseen sairaalaan.

Vastanneista puolet, eli kuusi, perhettä oli ollut yhteydessä eri tahoihin harvemmin kuin kuukausittain. Kolme oli ollut yhteydessä eri tahoihin kuukausittain ja kolme oli ollut yhteydessä viikoittain. Vanhemmat kokivat saaneensa parhaiten tukea esikoulun henkilökunnalta ja neuvolasta, ja nämä tahot tuntuivat olevan helpoimmin lähestyttäviä vanhempien mielestä. Vanhemmat kuvasivat saamaansa tukea seuraavasti:

Neurolan ja eskarin henkilökunnan kautta. He ovat soitelleet joka paikkaan, että mihin kannattaa olla yhteydessä ja varsinkin eskariopettaja on todella hyvin mukana prosessissa ja on selvästi oikeasti kiinnostunut auttamaan.

Oman neuvolalääkärin kautta. Lääkäri on ottanut kokonaiskuvan sekä koko perheen tilanteen huomioon. Tukenut ja kannustanut perhettä jaksamaan vaikeiden tilanteiden yli.

muina tahoina, joilta vaikuttavaa tukea oli saatu, vanhemmat mainitsivat lääkärin, joka on määrännyt lääkkeitä ja toimintaterapian, jossa lapsella on ollut useita käyntejä. Yksi vanhemmista mainitsi tuki-perheen olleen paras apu perheelle, koska se tarjosi vanhemmille hengähdystauon. Lisäksi yksi vanhemmista kertoi lapsen hyötyneen harrastejääkiekkoseurasta. Myös perheneuvola ja Oulun yliopistollisen sairaalan (Myöhemmin puhuttaessa Oulun yliopistollisesta sairaalasta, käytämme lyhennettä OYS) lasten psykiatrinen poliklinikka mainittiin molemmat kerran vastauksissa. Yhdellä perheellä asioiden hoito oli vielä kesken, eikä varsinaista apua tai ratkaisua ollut vielä saatu.

Tahoina, joista vanhemmat eivät kokeneet saaneensa hyötyä, nostettiin esiin yksittäisinä; mainintoina päiväkotia, toimintaterapeutti ja paikallinen lastenvalvoja. Eräs vanhempi koki, ettei kuraattorilta saatu tietoa tilanteen kehittymisestä.

6.3.1 Vastuunjako tuen tarjoajien kesken

Vanhempien kokemuksissa siitä, kenellä on vetovastuu perheen saamista tukimuodoista, nousee esille vanhempien oma vastuu ja aktiivisuus tuen hankkimisessa. Toisena tärkeänä tahona vanhemmat tuovat esille päivähoiton ja eskarin ja kolmanneksi lastenneuvolan ja OYSin. myös terveyskeskus mainittiin yhdessä vastauksessa. Yhdessä vastauksessa mainittiin, ettei selvää vetovastuuta tuntunut olevan kenelläkään.

Avoimista kysymyksistä koostamiemme vastausten perusteella vanhempien mielestä vetovastuussa tulisi olla päiväkotia ja esikoulu tai neuvola yhdessä vanhempien kanssa. Päiväkodissa vietetään suurin osa päivästä lapsen kanssa. Hoitopaikan henkilöstön tulisi tietää, missä palveluissa lapsi käy, ja yhteisesti sovittujen pelisääntöjen tulisi olla kaikkien lasta hoitavien tiedossa. Vanhemmat kokivat myös yhteistyön päiväkodin kanssa tärkeäksi, koska lapsi voi käyttäytyä hyvin eri tavoin kotona ja hoidossa. Neuvolaan on helppo ottaa yhteyttä matalan kynnyksen vuoksi, eivätkä vanhemmat koe neuvolaa leimaavaksi. Siellä myös tunnetaan lapsi ja perhe vauva-ajasta asti. Vetovastuu roolissa olevan tulisi olla omalla paikkakunnalla, sen tehtävänä on koota kaikki tahot yhteen palaveriä ja tiedottaa vanhempia tasapuolisesti, myös eroperheiden etävanhempaa.

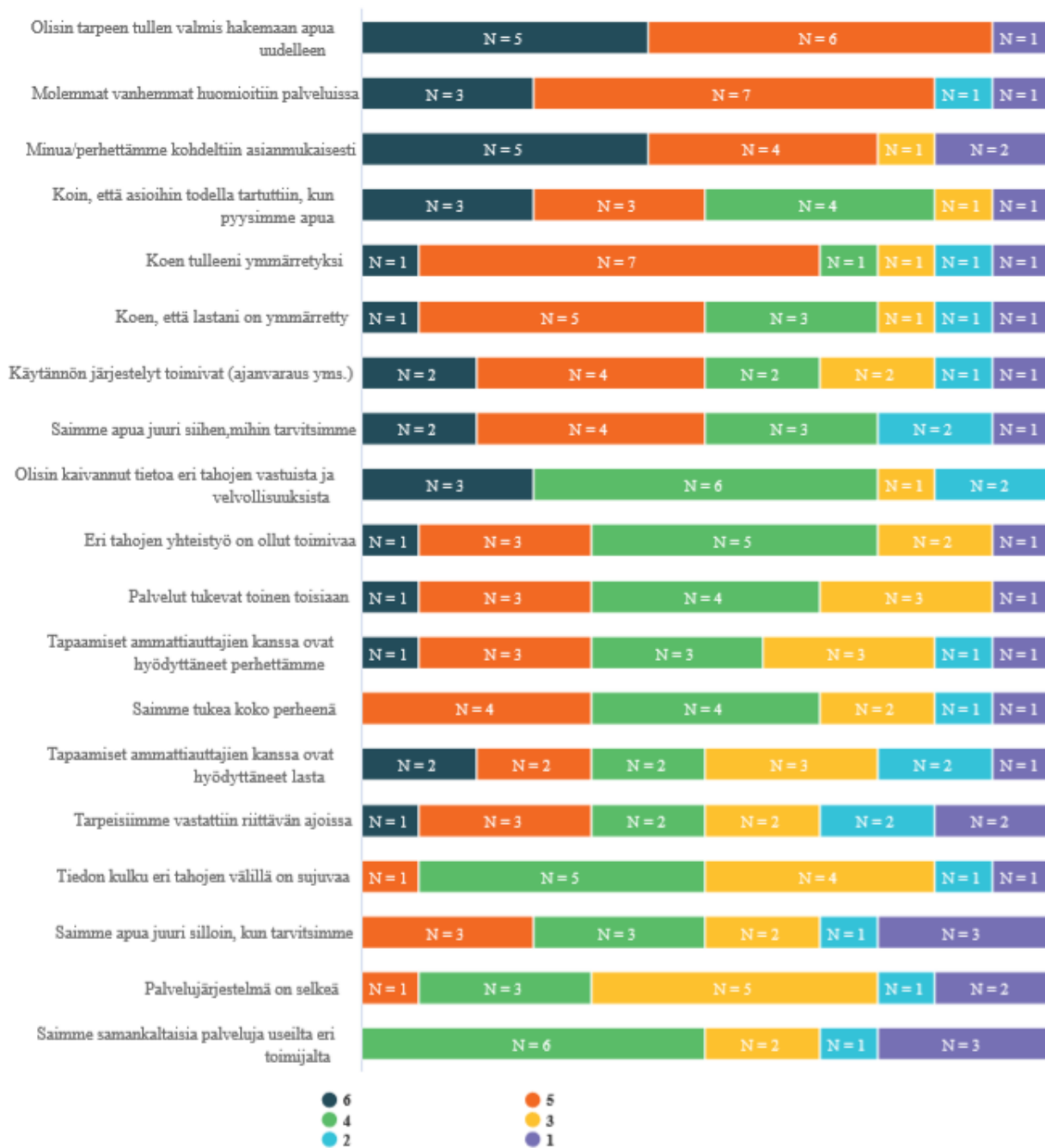
6.3.2 Palvelujärjestelmän toimivuus

Positiivista oli, että kahdestatoista vastaajasta yksitoista olisi valmis tarpeen tullen hakemaan apua uudelleen. Vastanneista kymmenen koki myös, että molemmat vanhemmat olivat tulleet huomioiduiksi palveluissa ja yhdeksän koki, että vastaajaa ja hänen perhettään oli kohdeltu palveluissa asianmukaisesti. Ymmärretyksi koki tulleensa kahdeksan vanhempaa.

Yli puolet (n=8) vastasi olevansa eri mieltä palvelujärjestelmän selkeydestä. Puolet vastaajista koki, etteivät olleet saaneet apua riittävän ajoissa tai oikeaan aikaan. Puolet koki ammattiauttajien tapaamisten olleen hyödyttömiä lapselle. Tiedon kulussa eri tahojen välillä puolet vastanneista koki olevan puutteita. Tämä nousi esille myös avoimessa kysymyksessä, jossa eräs vanhempi nosti esille epäkohtana verkostotyön toimimattomuuden. Vanhempi toivoisi parempaa yhteydenpitoa ja tiedon siirtymistä eri toimijoiden välillä sekä palaveria, joissa kaikki lapsen ympärillä olevat toimijat olisivat saman pöydän ääressä. Eräs vanhempi nosti esille vanhempien väsymyksen ja kaipasi avun tarjoamista, jotta sitä ei tarvitsisi anella viimeisillä voimilla. Hän myös totesi vanhempien kokevan rasittavaksi sen, että

he joutuvat ottamaan yhteyttä joka tahoon erikseen ja toimittamaan papereita monille eri auttajille. Eräs vanhempi koki päiväkodin toiminnan jäykäksi lakia tuijottavaksi, jossa lapsen etu ei toteudu. Esiin nousi myös vanhemman kokemus, että terapeutteihin on vaikea saada yhteyttä. Suurin osa vastanneista oli kuitenkin jokseenkin tyytyväisiä palveluiden toimivuuteen. (KUVIO 10.)

Avoimissa vastauksissa vanhemmat ehdottivat, että palveluohjausta tulisi kehittää. Heidän mielestään se tulisi keskittää yhdelle taholle tai ihmiselle, jolla olisi vastuu perheen palveluiden saannista, jolloin vanhempien voimavaroja säästyisi lapsen hoitamiseen ja arjen pyörittämiseen. Vastaajat toivoisivat parempaa ohjeistamista ja tiedottamista, esimerkiksi selkeät tiedot, mistä apua voi hakea. Yhtenä ehdotuksena oli, että perheelle määrättäisiin tukihenkilö, joka voisi auttaa selvittämään asioita perheen kanssa, esim. omaishoidon ja Kelan asioita tai muiden tukien saamista. Vastauksissa toivottiin myös hyvää esimiesorganisointia asioiden sujumiseksi. Lasten yksilöllisyys pitäisi huomioida paremmin. Molemmat vanhemmat tulisi huomioida ja molempia tulisi informoida lapsen asioista. Palveluiden kynnystä tulisi edelleen madaltaa ja kiinnittää erityistä huomiota tiedonsiirron parantamiseen.

KUVIO 10. Vanhempien kokemukset palvelujärjestelmästä (N=12). Vanhemmat arvioivat kokemuksiaan asteikolla 1-6, jossa 6=ehdottomasti samaa mieltä, 5=samaa mieltä, 4=vähän samaa mieltä, 3=vähän eri mieltä, 2=eri mieltä, 1= ehdottomasti eri mieltä

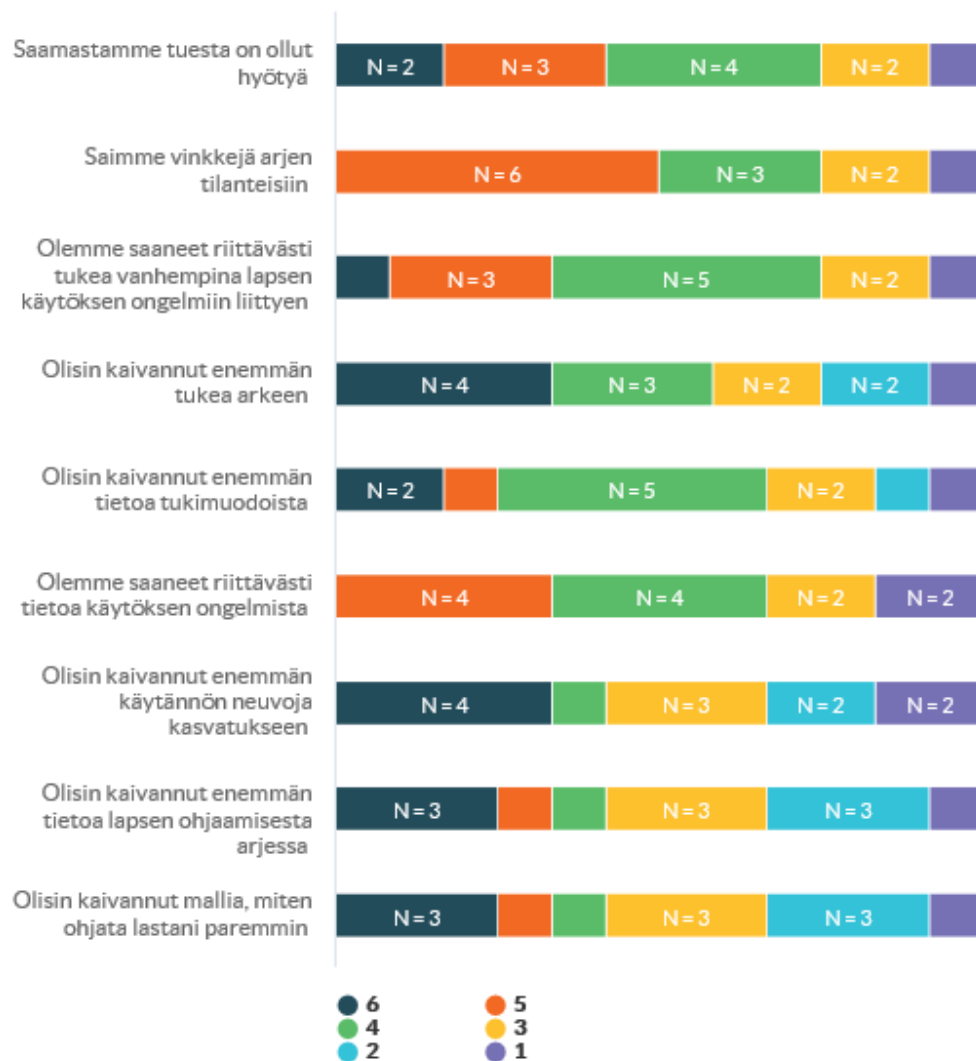
6.4 Käytöksen ongelmiin saadut tukimuodot

Vastanneiden (N=12) perheiden ja lasten saamista tukimuodoista eniten on käytössä toimintaterapia, jota oli saanut seitsemän. Seuraavaksi eniten käytössä oli ollut perheohjaus, jota on saanut neljä ja kolmanneksi eniten yksilöterapia, jota oli saanut kolme. Puheterapeutilla oli käynyt kaksi ja lisäksi yksittäisissä vastauksissa mainittiin perhetyö, perhekummi, henkilökohtainen avustaja sekä lääkitys. Lisäksi vanhemmat mainitsivat Perhepalvelut Peppilotan tunnetaitokerhon, psykiatrin ja koulukuraattorin palvelut.

Avoimella kysymyksellä selvitimme, mistä tukimuodosta oli ollut eniten hyötyä lapselle ja perheelle. Vastaukset olivat hyvin yksilöllisiä. Joku oli saanut avun lääkityksestä, toisille oli apua ennakoivasta perhetyöstä, Perhepalvelut Peppilotan tunnetaitokerhosta, puheterapiasta, toimintaterapiasta tai lääkärikäynneistä, joissa todella alettiin selvittää, mistä on kysymys. Epäkohtana tukimuotojen toimivuudessa koettiin tuen katkeaminen, vaikka tarvetta selkeästi vielä olisi. Eräs vanhempi kertoo keskustelun parhaimmaksi, koska se oli avannut hänet näkemään solmukohtia.

Kysymykseen, mistä tukimuodosta vanhemmat eivät olleet kokeneet perheen hyötyvän, saimme kaksi vastausta. Toinen koki ajoittain, ettei kunnan perhetyöntekijästä ollut mitään hyötyä heille. Perhepalveluohjaus koettiin myös hyödyttömäksi, koska perhe oli jo itse hakenut apua perheneuvolasta.

Vanhemmat yleisesti kokivat hyötynensä saamastaan palvelusta ja kokivat saaneensa riittävästi tukea vanhempina sekä vinkkejä arjen tilanteisiin. Jokaisessa näistä kolmesta kohdasta kahdestatoista vastaajasta yhdeksän oli samaa mieltä tai vähän samaa mieltä. Kahdeksan kertoi saaneensa riittävästi tietoa käytöksen ongelmista, mutta yhtä moni olisi kuitenkin kaivannut enemmän tietoa tukimuodoista ja seitsemän olisi kaivannut enemmän tukea arkeen. Kuitenkin vähän yli puolet vanhemmista koki, etteivät tarvitse neuvoja kasvatukseen tai lapsen ohjaamiseen. (KUVIO 11.)

KUVIO 11. Vanhempien saama tuki (N=12) Vanhemmat arvioivat kokemuksiaan asteikolla 1-6, jossa 6=ehdottomasti samaa mieltä, 5=samaa mieltä, 4=vähän samaa mieltä, 3=vähän eri mieltä, 2=eri mieltä, 1= ehdottomasti eri mieltä

Selvitimme avoimella kysymyksellä, millaista tukea vanhemmat olivat itselleen saaneet. Kysymykseen vastasi seitsemän vanhempaa. Vanhemmat mainitsevat saaneensa perheneuvontaa, perhetyötä sekä neuvoja arjen tilanteisiin ja keskusteluapua. Yksi vastanneista mainitsee Facebookin Leijonaemot vertaistukiryhmän ja kertoo, että ryhmän ystävät ja heiltä saatu tuki ovat olleet hänelle erittäin tärkeitä henkisen jaksamisen kannalta.

Osa vanhemmista kuitenkin toivoi saavansa vinkkejä, neuvoja ja apua arkeen sekä vertaistukiryhmiä lisää. Vastaajista (N=12) yksitoista koki, että vertaistuki on tärkeää. Tuttavilta vertaistukea oli saanut seitsemän. Kahdelle oli kerrottu, mistä vertaistukea voi saada, ja ohjaajina olivat olleet sosiaalitoimi ja Oulun yliopistollinen sairaala.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksemme mukaan PPKY Kallion alueella vanhemmat kokevat palvelujärjestelmän pääosin toimivaksi. Esille nousi myös vanhempien kokemia puutteita palvelujärjestelmässä. Saamamme vastaukset olivat kuitenkin hyvin vaihtelevia ja yksilöllisiä johtuen pienestä vastausprosentista. Näin ollen palveluja käyttäneiden osuus jäi 12 vastaajaan.

Vanhempien vastauksista nousi esille, että hyvässä ja toimivassa palvelujärjestelmässä tulisi toteutua seuraavat asiat:

- Palvelujärjestelmän tulisi olla selkeä
- Vanhemmille tulisi olla tietoa palveluista helposti ja selkeästi saatavilla
- Vanhemmat toivovat palveluohjausta matalankynnyksen palveluista: esiopetuksesta, päivähoidosta ja neuvolasta
- Apua tulisi saada riittävän ajoissa ja oikea-aikaisesti
- Tuen tulisi olla jatkuvaa ja riittävän pitkäkestoista
- Palveluun tulisi päästä lain määrittämässä ajassa
- Vetovastuun tulisi olla keskitetty yhdelle henkilölle tai taholle
- Eri tahojen yhteistyön tulisi olla saumatonta
- Palveluissa ja tukimuotojen räätälöinnissä tulisi huomioida perhe ja lapsi yksilöllisesti ja perheen tilanne tulisi huomioida kokonaisuutena.

Tällä hetkellä vanhemmat kokevat palvelujärjestelmässä toimivaksi varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen sekä neuvolan matalankynnyksen palvelut. Lisäksi vanhemmat kokevat palveluissa hyvänä molempien vanhempien huomioimisen palveluissa ja asianmukaisen palvelun, ja he kokevat tulleen ymmärretyksi. Suurimpina kehityshaasteina nousivat esille palvelujärjestelmän sekavuus, vastuunjako, eritahojen yhteistyön toimimattomuus sekä oikea-aikaisen ja vaikuttavan tuen tarjoaminen perheelle.

Jotta lapselle ja perheelle voidaan tarjota oikeanlaista tukea, tulee tietää, miten käytöksen ongelmat ilmenevät ja miten ne vaikuttavat lapseen ja perheeseen. Tutkimuksessamme yleisimpiä käytöksen ongelmia olivat heikot tunnetaidot, keskittymisen ongelmat sekä vilkkauden ja aktiivisuuden ongelmat. Lapselle tarjottavan tuen tulisi tukea lapsen tunnetaitoja sekä rauhoittumisen ja keskittymisen taitoja.

Näiden taitojen tukeminen edesauttaa lapsen normaalia kehitystä, ja kiinnittämällä niihin huomiota kaikkien lasten kohdalla voidaan varhaiskasvatuksessa ennaltaehkäistä ongelmien syntyä.

Vanhempien vastausten mukaan lasten käytöksen ongelmat vaikuttavat eniten kotielämään, vanhempien jaksamiseen ja perheeseen. Vanhemmat mainitsivat saaneensa tukea vanhemmuuteen ja jaksamiseen perheneuvonnan ja perhetyön kautta neuvoina arjen tilanteisiin sekä keskusteluapuna. Vanhemmat kuitenkin kaipasivat selkeästi enemmän tukea arkeen, esim. lapsen ohjaamiseen tietoa ja mallinusta sekä käytännön neuvoja tilanteisiin. Tukea pitäisi tarjota perheiden kotiin, esim. auttaa vanhempia löytämään keinoja lapsen ohjaamiseen ja tukea vanhempien jaksamista tarjoamalla apua arkeen. Myös lastenpsykiatri Eeva Aronen (2016, 965) mainitsee artikkelissaan perheen tukemisen tärkeänä hoitomuotona lapsen käytöksen ongelmissa.

Perheen tukemisen merkityksestä ja matalankynnyksen palvelusta esimerkkinä on myös Turun yliopiston lastenpsykiatrian tutkimuskeskuksen Voimaperheet-tutkimushanke, jossa vanhempia tukemalla on saatu parannettua lasten käytösongelmia huomattavasti. Vanhempainohjausta on annettu hankkeessa internetin ja puhelimen välityksellä. Tuen myötä vanhempien kyvyt toimia vanhempina ovat huomattavasti parantuneet ja lasten käytösongelmat, ADHD-oireet, tunne-elämään liittyvät ongelmat, empatiakyky ja unioireet paranivat selvästi enemmän kuin vertailuperheillä. (Valta 2014.) Tällaisten uusien matalankynnyksen tukimuotojen kehittämällä voidaan tukea perheitä entistä varhaisemmassa vaiheessa.

Lähes kaikki vanhemmat kokivat vertaistuen tärkeänä, mutta vain kaksi heistä oli ohjattu vertaistuen piiriin sosiaalitoimen ja OYS:in toimesta. Koska vertaistuki vaikuttaa merkittävästi perheiden jaksamiseen, vertaistukiryhmiä tulisi järjestää enemmän PPKY Kallion alueella ja niihin tulisi ohjata perheitä aktiivisemmin. Vertaistuen järjestämisessä hankkeiden ja järjestöjen panos on merkittävä. Yhteistyön tekeminen kolmannen sektorin kanssa onkin tärkeää.

Kynnys avun hakemiseen on tutkimuksemme mukaan suurimmalla osalla vanhemmista matala ja apua on haettu huolen ollessa pieni. Myös Turun yliopiston lasten psykiatrian tutkimuskeskuksen tutkimuksen mukaan lasten psyykkisiin ongelmiin haetaan apua aiempaa rohkeammin. Vuodesta 1989 vuoteen 2013 mennessä käytös- ja tunne-elämänhäiriöiden vuoksi palveluihin hakeutuneiden poikien määrä nousi neljästä prosentista viiteentoista prosenttiin. Tyttöjen määrä nousi samassa ajassa yhdestä prosentista kuuteen prosenttiin. (Lasten psyykkisiin ongelmiin haetaan apua aiempaa rohkeammin, 2016.)

Tutkimuksemme mukaan osa vanhemmista kuitenkin kokee, ettei avun hakeminen olisi helppoa omien negatiivisten mielikuvien, häpeän ja huonommuuden tunteiden vuoksi. Aina ei myöskään ole selvää, missä vaiheessa käyttäytyminen ei ole enää normaalia. Joillakin vanhemmilla kynnys avun hakemiseen on noussut aiempien epäonnistuneiden avunhakemisyritysten vuoksi. Osa vanhemmista ei tiennyt, mistä apua saa ja ohjausta kaivattiinkin päiväkodilta. Yhteyden saaminen oli myös jonkun vanhemman mielestä esteenä avun saamiselle. Muutamat vanhemmat myös kertovat, ettei heitä ollut kohdeltu asianmukaisesti. Jokainen kohtaaminen on merkittävä ja huono kokemus voi vaikuttaa siihen, hakeeko vanhempi apua enää uudelleen. Ihanteellista olisi, ettei yhtään huonoa kokemusta tulisi.

Varhaiskasvatuksessa ja muissa palveluissa tulisi luoda ilmapiiri, jossa ongelmista ja saatavilla olevista palveluista voitaisiin puhua ilman, että ketään leimataan. Palveluihin pääsyn kynnyksen tulisi olla erittäin matala. Ennaltaehkäiseviä ja matalan kynnyksen palveluja tulisi olla tarjolla riittävästi ja ajoissa, etteivät ongelmat pääse paisumaan. Ensikohtaaminen palveluihin hakeutuessa on merkittävä. Esimerkiksi tulososiossa esittelemämme tapaus 1 osoittaa, että ammattilaisen sanavalinnoilla on hyvin paljon merkitystä. Hienovaraisuus ja aito kohtaaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä. Väärinkäsitysten välttämiseksi tulisi varmistaa, että vanhempi on ymmärtänyt asian. Dialogisuus ja asiakkaalle ymmärrettävän kielen käyttäminen on tärkeää.

Vastausten perusteella keskeisessä osassa tuen piiriin pääsyssä olivat neuvola, esiopetus ja päivähoito. Vanhemmat olivat yleisimmin olleet ensimmäisenä yhteydessä neuvolaan huolen herätessä. Neuvola, esiopetus ja päivähoito olivat myös yleisimmät avun hakemista suositelleet tahot. Varhaiskasvatuksella on suuri rooli käytöksen ongelmien tunnistamisessa, koska lapsi on suurimman osan päivästä päiväkodissa. Myös neuvolan rooli on merkittävä tuen tarpeen tunnistamisessa, koska neuvolassa lapsen kehitystä seurataan säännöllisesti. On tärkeää, että neuvolassa ja varhaiskasvatuksessa on osaamista palveluohjaukseen ja he tekevät yhteistyötä perhetyön kanssa. Neuvola sekä varhaiskasvatus ja esiopetus ovat perheille tuttuja ja sieltä on matala kynnys hakea apua. Lapsen etu ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ovat kaiken toiminnan lähtökohta. Sosionomin osaamista tulisi hyödyntää varhaiskasvatuksessa perheiden palveluohjauksessa ja verkostotyössä, koska sosionomilla on tietoa palvelujärjestelmästä sekä näkemystä perheen hyvinvoinnista.

Avun hakemisen ja tuen saamisen prosessi oli jokaisella ollut hyvin erilainen. Tuloksistamme ilmeni, että vaikuttavan tuen saamisessa oli vaihtelua. Kaksi vastannutta kahdestatoista oli saanut vaikuttavaa apua perheelleen alle viikossa ja neljä koki, ettei ollut saanut vaikuttavaa apua lainkaan. Vanhemmat kokevat tuen vaikuttavaksi, kun perheen kokonaiskuva otetaan huomioon ja auttaja on kiinnostunut,

tukee ja kannustaa sekä selvittää mahdollisia avun muotoja, esim. mistä apua voi saada. Tutkimuksesta ei noussut mitään erityistä yhtä tukimuotoa, joka olisi ollut kaikille avuksi, vaan hyödyttävä tuki on aina yksilöllinen prosessi, jossa tulee huomioida perheen kokonaistilanne. Tukimuodoista eniten käytössä oli ollut toimintaterapia, seuraavaksi eniten perheohjaus ja yksilöterapia. Tukimuotojen vaikuttavuus oli hyvin yksilöllistä. Epäkohtana nousi esille tuen katkeaminen, vaikka tarvetta vielä olisi ollut. Vanhempien vastausten mukaan tapaamisia oli osalla perheistä ollut hyvin vähän. Voikin pohtia, annetaanko tukea riittävän intensiivisesti, jotta se olisi vaikuttavaa.

Osa vastaajista ei myöskään ollut päässyt palveluihin lain määrittämässä ajassa. Sosiaalihuoltolain mukaan palvelutarpeen arviointiin on päästävä viipymättä, ja se on myös saatettava päätökseen ilman aiheetonta viivytystä. Laissa on myös määritetty, että erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen palvelutarpeen arviointi tulee aloittaa viimeistään 7. arkipäivänä yhteydenotosta ja olla valmis 3 kk:n kuluessa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36§.) Vain neljä kahdestatoista oli päässyt ensimmäiseen tapaamiseen lain määrittämässä ajassa. Yhden vastaajan tapauksessa oli kulunut 4 kuukautta, ennen kuin perhe oli päässyt ensimmäiseen tapaamiseen.

Vastauksissa ei noussut esille selkeää yhtä tahoa, joka olisi vastuussa perheen palveluiden koordinoimisissa, vaan vastuu palveluiden saamisesta ja kokonaisuuden hallussa pitämisestä on vanhemmilla itsellään. Vanhempien kertoman mukaan lapsen ongelmat vaikuttavat kuormittavasti heidän jaksamiseensa, joten voimavaroja ei välttämättä ole avun hakemiseen ja asioiden selvittämiseen. Vetovastuuseen kaivattiinkin yhtä henkilöä tai tahoa. Vanhemmat ehdottivat, että perheellä olisi tukihenkilö, joka tuntisi palvelujärjestelmän ja koordinoisi perheen palveluja. Hänellä olisi kokonaiskuva lapsen ja perheen tilanteesta ja palveluista, ja hän osaisi ohjata perheen oikean tahon luo, järjestää verkostokokoukset tarpeen mukaan ja olisi niissä mukana perheen tukena ja ammattilaisena. Vanhemmat ehdottavat vetovastuuseen myös päivähoitoa tai neuvolaa yhdessä vanhempien kanssa, koska päivähoidossa ja neuvolassa tunnetaan lapsi ja perhe ja niihin on matala kynnys ottaa yhteyttä. Tärkeintä olisi, että kaikki lapsen kanssa toimivat tekisivät tiivistä yhteistyötä ja kaikilla olisi yhteinen ymmärrys lapsen tilanteesta. Käytännön syistä vastuussa olevan tahon tulisi sijaita omalla paikkakunnalla.

Perhetyön kynnystä on pyritty PPKY Kallion alueella madaltamaan tuomalla perhetyöntekijän palvelut lastenneuvolaan. Pitäisikö varhaiskasvatuksessa olla oma sosiaaliohjaajansa tai kuraattoria vastaava henkilö, joka olisi vastuussa palveluiden välisestä yhteistyöstä ja perheen kokonaistilanteen hahmotamisesta?

Palvelujärjestelmän sekavuus vanhempien kokemuksista, joiden mukaan he eivät tieneet mistä apua voi hakea. Palvelujärjestelmää koskevista kysymyksistä ilmeni, etteivät vanhemmat tiedä tarkalleen, mistä he saavat jotain tiettyä palvelua. Palveluntarjoajat ovat menneet vanhemmilla sekaisin ja se mielestämme kertoo palvelujärjestelmän sekavuudesta. Vanhemmat kaipasivat lisätietoa mm. eri tukimuodoista ja eri tahojen vastuunjaosta. Olemme myös itse havainneet, ettei tietoa eri tahojen palveluista ole helposti ja selkeästi löydettävissä. Palvelujärjestelmä vaikuttaa sekavalta ja sirpaleiselta.

Opinnäytetyöprosessin aikana opimme ymmärtämään palvelujärjestelmän rakennetta sekä verkostotyön tärkeyden, jolla on suuri merkitys tiedon kulun ja perheiden kokonaisvaltaisen tuen toteutumiseen. Keskustelimme paljon ennaltaehkäisevän tuen merkityksestä ja tärkeydestä. Saimme näkemystä perheiden tilanteista ja löysimme samankaltaisuutta perheiden kokemuksista.

Keskustelimme myös keskenämme paljon ja pohdimme dialogisuuden tärkeyttä perheiden auttamisessa. Perheen kunnioitus ja yhteinen kieli ovat avainasemassa perheen kanssa tehtävässä työssä. Lapsen edun kannalta olisi tärkeää, että kaikilla olisi yhteinen ymmärrys lapsen tilanteesta ja yhteiset toimintamallit lapsen ohjaamisessa. Aikuisten tulisi sitoutua lapsen tukemiseen.

Opinnäytetyöprosessin aikana opimme tutkimuksen tekemisestä paljon. Kummallakaan ei ollut aikaisempaa kokemusta tutkimuksen teosta eikä Webropolin käytöstä. Webropol-ohjelman käyttö osoittautui haasteeksi ja emme varmaankaan osanneet hyödyntää sitä tarpeeksi monipuolisesti.

Yhteistyömme oli erittäin antoisaa, ja keskustelujen kautta ymmärryksemme palvelujärjestelmästä, perheiden tilanteista ja tukimuodoista laajentui. Koska toinen meistä suuntautuu varhaiskasvatukseen ja toinen sosiaalihojaukseen, syventävät opinnot antoivat erilaisia näkökulmia opinnäytetyöhön.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Aputorilta auttaja arkeen. 2018. Saatavissa: <http://www.aputori.fi/etusivu>. Viitattu: 1.3.2018.
- Aronen, E. 2016. Lasten häiriökäyttäytyminen. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Helsingin Yliopisto. Saatavissa: <http://www.duodecimlehti.fi/api/pdf/duo13145>. Viitattu: 16.11.2017.
- Bird, H. R. 1996. Epidemiology of childhood disorders in a cross-cultural context. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 37, 35-49.
- Caron, C. & Rutter, M. 1991. Comorbidity in child psychopathology: Concepts, issues and research strategies. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 32, 1063-1080.
- Earls, F. & Mezzacappa, E. 2002. Conduct and oppositional disorders. Teoksessa M. Rutter & E. Taylor (toim.), Child and Adolescent Psychiatry. 4. uudistettu painos, s. 419-436. Cornwall: Blackwell.
- Elo, H. 2016. Lapsen temperamentin pysyvyys ja yhteys kiintymyssuhteen turvallisuuteen päivähoitossa. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/161617/HEINI_ELO_pg_2016_lopullinen.pdf?sequence=2. Viitattu: 15.11.2017.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Saatavissa: http://www.opi.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. Viitattu: 15.4.2018.
- Esiopetuksen oppilashuolto. 2018. Saatavissa: http://www.ylivieska.fi/varhaiskasvatus/esiopetuksen_oppilashuolto. Viitattu: 1.3.2018.
- Heikkilä, T. 2004. Tilastollinen tutkimus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- Heinämäki L. 2000. Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hirvonen T. 2014. Lasten sosioemotionaalisista vaikeuksista - ja vahvuuksista. Saatavissa: <https://lapsinakokulma.wordpress.com/2014/10/09/lasten-sosioemotionaalisista-vaikeuksista-ja-vahvuuksista/>. Viitattu: 22.2.2018.
- Huttunen, M. 2015. Lasten ja nuorten käytöshäiriöt. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00382#. Viitattu: 3.2.2017.
- Hänninen, L. 2005. Koulusuoriutumisen sekä sopeutuvan ja ongelmakäyttäytymisen väliset yhteydet 8-vuotiailla lapsilla. Psykologian pro-gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/10767/URN_NBN_fi_jyu-2006197.pdf;sequence=1. Viitattu: 23.11.2017.
- Jokinen, K. & Ahtikari, K. 2004. AD/HD-Opas koulunkäyntiavustajille. Juva: PS-kustannus.

Keenan, K. & Shaw, D. 1997. Developmental and social influences on young girls' early problem behavior. *Psychological Bulletin*.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2017. Oppivelvollisuus ja erityinen tuki. Saatavissa: <http://www.kvtl.fi/fi/lakineuvonta/aihealueet-aakkosittain/koulunkaynti/>. Viitattu: 6.2.2017.

Kovacs, M. & Devlin, B. 1998. Internalizing disorders in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39, 47-63.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>. Viitattu: 26.3.2017.

Lapsen tunne-elämään ja kehitykseen liittyvät tutkimukset. 2017. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/perheneuvola/tyomuodot/lapsen%20tunneelamaan%20ja%20kehitykseen%20liittyvat%20tutkimukset>. Viitattu: 11.11.2017.

Lapsen yksilökäynnit. 2017. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/perheneuvola/tyomuodot/lapsen%20yksilokaynnit>. Viitattu: 11.11.2017.

Lastenneuvola. 2017. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/neuvolat/lastenneuvola>. Viitattu: 23.11.2017.

Lasten psyykkisiin ongelmiin haetaan apua aiempaa rohkeammin. 2016. Turun yliopisto. Saatavissa: <http://www.utu.fi/fi/Ajankohtaista/Uutiset/Sivut/Lasten-psyykkisiin-ongelmiin-haetaan-apua-aiempaa-rohkeammin-.aspx>. Viitattu: 23.11.2017.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu: 14.4.2018.

Lasten toimintaterapia. 2017. Saatavissa: <http://www.activus.fi/terapia/lasten-toimintaterapia>. Viitattu: 21.3.2017.

Lummelahti, L. 2001. Yksilöllinen esiopetus. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Mitä toimintaterapia on? 2017. Saatavissa: <https://www.auron.fi/usein-kysytty/mita-toimintaterapia-on/>. Viitattu: 21.3.2017.

Moffitt, T. E., Caspi, A., Rutter, M., & Silva, P. A. 2001. Sex differences in antisocial behavior: conduct disorder, delinquency, and violence in the Dunedin longitudinal study. Cambridge: Cambridge University Press.

Moilanen, I. 2004. Käytöshäiriöt. Teoksessa I. Moilanen, E. Räsänen, T. Tamminen, F. Almqvist, J. Piha, & K. Kumpulainen (toim.), Lasten- ja nuorisopsykiatria. 3. uudistettu painos, s. 249-260. Jyväskylä: Duodecim.

Moilanen, I., Mattila, M-L., Loukusa, S., Kielinen, M. 2012. Autismikirjon häiriöt lapsilla ja nuorilla. Oulun Yliopisto. Saatavissa: <http://www.duodecimlehti.fi/api/pdf/duo10395>. Viitattu: 19.4.2018.

Ohjaus ja neuvonta lasten kasvatukseen ja perheeseen liittyvissä kysymyksissä. 2017. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/perheneuvola/tyomuodot/ohjaus%20ja%20neuvonta>. Viitattu: 11.11.2017.

O'Regan, F. 2012. Haastava käytös. Käytännön neuvoja ja menetelmiä, miten ymmärtää ja käsitellä haastavasti käyttäytyvää lasta. Kouvola: Solver palvelut oy.

Palveluseteli lapsiperheiden kotipalvelussa. 2018. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/perhetyo/palveluseteli>. Viitattu: 1.3.2018.

Pari- ja perhesuhteisiin liittyvien ristiriitojen selvittely ja hoito. 2017. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/perheneuvola/tyomuodot/pari%20ja%20perhesuhteisiin%20liittyvien%20ristiriitojen%20selvittely%20ja%20hoito>. Viitattu: 11.11.2017.

Perheasian sovittelu. 2017. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/perheneuvola/tyomuodot/perheasiain%20sovittelu>. Viitattu: 11.11.2017.

Perheneuvola. 2017. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/perheneuvola>. Viitattu: 23.11.2017.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7P31>. Viitattu: 20.3.2017.

Pihlakoski, L. 2016. Käytöshäiriöt ja ADHD. Käypä hoito -suositus. Helsinki: Suomalainen Lääkäri-seura Duodecim. Saatavissa: <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=nix00968>. Viitattu: 23.11.2017.

Pihlakoski, L. 2011. Käytöshäiriöt. Käypä hoito -suositus. Helsinki: Suomalainen Lääkäri-seura Duodecim. Saatavissa: <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=nix00968>. Viitattu: 3.2.2017.

Rapport, M., Denney, C., Chung, K.-M., Hustace, K. 2001. Internalizing behavior problems and scholastic achievement in children: Cognitive and behavioral pathways as mediators of outcome. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 30, 536-551.

Rutter, M. & Garmezy, N. 1983. Developmental psychopathology. Teoksessa P. H. Mussen (toim.), Handbook of Child Psychology 4. uudistettu painos, s. 775-911. New York: Wiley.

Schachar, R. & Tannock, R. 2002. Syndromes of hyperactivity and attention deficit. Teoksessa M. Rutter & E. Taylor (toim.), Child and Adolescent Psychiatry. 4. uudistettu painos, s. 399-418. Cornwall: Blackwell.

Sajama, S. 1993. Arkipäivän filosofiaa. Kertomus ihmisestä tiedon hankkijana ja arvotarkkaisuuden tekijänä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Somersalo, H., Solantaus, T. & Almqvist, F. 1999. Four-year course of teacher-reported internalising, externalising and comorbid syndromes in preadolescent children. European Child and Adolescent Psychiatry.

Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö. 2017. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/sosiaalihuoltolain%20mukainen%20perhetyo>. Viitattu: 21.3.2017.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidm629056>. Viitattu: 20.3.2017.

Tiedoksi varhaiserityiskasvatuksesta !. 2018 Saatavissa:

http://www.ylivieska.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/ylivieska/embeds/ylivieskawwwstructure/21958_Tiedoksi_varhaiserityiskasvatuksesta_2016.pdf. Viitattu: 1.3.2018.

Toimintaterapiakäytäntö. 2017. Saatavissa:

<http://www.hus.fi/sairaanhoito/lastensairaanhoito/lastenneurologia/toimintaterapia/Documents/Hyks%20Toimintaterapiaterapiakäytäntö.pdf>. Viitattu: 21.3.2017.

Työmuotoja. 2018. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/perheneuvola/tyomuodot>. Viitattu: 15.4.2018.

Uusitalo, H. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 2. uudistettu painos. Porvoo: WSOY.

Valta, J. 2014. Vanhemmuuden tukeminen parantaa lapsen käytösongelmia. Saatavissa:

<https://www.utu.fi/fi/Ajankohtaista/Artikkelit/Sivut/vanhemmuuden-tukeminen-parantaa-lapsen-kaytosongelmia.aspx>. Viitattu: 23.11.2017.

Varhaiskasvatustalaki 2015/580. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#a8.5.2015-580>, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu: 14.4.2018.

Varhaiskasvatustalvelut. 2017. Saatavissa: <http://ylivieska.fi/varhaiskasvatus>. Viitattu: 23.11.2017.

Varhaiskasvatustalvelun perusteet. 2016. Saatavissa:

http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatustalvelun_perusteet_2016.pdf. Viitattu: 15.4.2018.

Vaughn, S., Zaragoza, N., Hogan, A. & Walker, J. 1993. A four-year longitudinal investigation of the social skills and behavior problems of students with learning disabilities. Journal of Learning Disabilities, 26, 404-412.

Verhulst, F. C. & van der Ende, J. 1993. "Comorbidity" in an epidemiological sample: a longitudinal perspective. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 39, 767-783.

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Vilkka, H. 2014. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki. Saatavissa: <http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>. Viitattu: 15.2.2018.

Wentzel, K. R. 1993. Does being good make the grade? Social behavior and academic competence in middle school. Journal of Educational Psychology, 85, 357-364.

Tutkimus:**Esiopetusikäisten lasten saamat tukimuodot käytöksen ongelmiin vanhempien näkökulmasta Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella**

Hyvä vanhempi

Pyydämme sinua vastaamaan tähän kyselyyn, jolla keräämme tärkeää tietoa vanhemmilta lasten ja lapsiperheiden palveluiden kehittämiseksi Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella. Toivomme, että kaikki esiopetusikäisten lasten vanhemmat vastaavat kyselyyn, jotta saamme mahdollisimman kattavan kuvan vanhempien kokemuksista palveluista.

Olemme toisen vuoden sosionomiopiskelijoita Centria ammattikorkeakoulusta Ylivieskasta. Kysely on osa tutkimustamme, jonka aiheena on esiopetusikäisten lasten käytöksen ongelmat ja niihin liittyvät tukimuodot Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella. Yhteistyö kumppanimme on Peruspalvelukuntayhtymä Kallion perheneuvolan Ylivieskan toimipiste, joka hyödyntää tutkimuksen tuloksia toiminnassaan. Kyselyyn olemme saaneet tutkimusluvut Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueen sivistysjohtajilta.

Kyselyyn vastaaminen kestää muutamasta minuutista maksimissaan 20 minuuttiin riippuen lapsen ja perheen tilanteesta. *Vastaathan kyselyyn, vaikka lapsellasi ei olisi käytökseen liittyviä ongelmia.* Mikäli perheellänne on kokemusta lasten käytöksen ongelmista ja niihin liittyvistä palveluista, kokemuksenne on meille erityisen tärkeä. Tällöin vastaaminen vie hieman enemmän aikaa. Se kuitenkin kannattaa, koska näin saamme vanhempien äänen kuuluviin palveluissa!

Teemme tutkimuksesta myöhemmin opinnäytetyön ja tulokset julkaistaan Suomen ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä julkaisevassa sähköisessä palvelussa Theseuksessa.

Vastaukset ovat anonyymejä, joten vastaajien henkilöllisyys ei tule esille missään vaiheessa. Mikäli sinulla on kysyttävää kyselyyn tai tutkimukseen liittyen, voit olla meihin yhteydessä.

Tästä linkistä pääset vastaamaan kyselyyn:

<https://www.webpolsurveys.com/S/9360E9D62019A066.par>

Vastaathan kyselyyn 26.3.17 mennessä!

Terveisin:

Heli Kärkkäinen

Heli.karkkainen@centria.fi

Jenna Niemelä

Jenna.niemela@cou.fi

Kysely esikoululaisten vanhemmille lasten käytöksen ongelmista

Taustatiedot

1. Oletko lapsen *

☐ Äiti

☐ Isä

Joku muu, kuka?

☐

---

2. Lapsesi sukupuoli *

☐ Tyttö

☐ Poika

Vanhempien tieto tukimuodoista ja niiden saatavuudesta

Osion tarkoituksena on selvittää vanhempien tietoja ja kokemuksia lapsen käytökseen ja kasvatukseen saatavasta tuesta. Käytöksen ongelmilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan ongelmia vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa taidoissa, tunnetaidoissa, keskittymisessä ja auktoriteettien ja sääntöjen kunnioittamisessa. Lapsella voi olla käytökseen liittyviä ongelmia yhdellä tai useammalla osa-alueella ja käytöksen ongelmien haastavuus voi vaihdella.

3. Tiedätkö, miten avun piiriin ja mahdollisiin tutkimuksiin voi hakeutua paikkakunnallanne lapsen käytöksen ongelmiin liittyen? (Mikäli lapsenne/perheenne on jo tuen piirissä, muistelkaa aikaa ennen prosessin alkua, mikä tietämyksenne oli tuen hakemisesta) *

☐ Kyllä

☐ Ei

4. Olisiko/oliko sinun helppoa hakea apua lapsesi käytöksen ongelmiin liittyen? *

☐ Kyllä

Ei, miksi ei?

☐

---

5. Onko lapsellanne ongelmia, jossain /joissain käyttäytymiseen liittyvissä taidoissa (esim. Tunne-
taidot, keskittyminen, sosiaaliset taidot)? *

- ☐ Ei ollenkaan
- ☐ Kyllä - vähäisiä
- ☐ Kyllä - selviä
- ☐ Kyllä - huomattavia

Lapsen käytöksen ongelmat ja tuen tarve

Osion tarkoituksena on selvittää lasten käytöksen ongelmien laatua ja yleisyyttä sekä tuen tarvetta käytöksen ongelmiin.

6. Valitse seuraavista keskeisimmät lapsen käytökseen liittyvistä taidoista, jotka ovat lapsellesi
haastavia tai tuottavat ongelmia (voitte valita useamman vaihtoehdon) *

- ☐ Sosiaaliset taidot aikuisten kanssa
- ☐ Sosiaaliset taidot muiden lasten kanssa
- ☐ Keskittyminen
- ☐ Tunnetaidot
- ☐ Vilkkkaus, aktiivisuus
- ☐ Vetäytyvyys, arkuus
- ☐ Sääntöjen noudattaminen
- ☐ Auktoriteettien kunnioittaminen
- ☐ Rehellisyys
- ☐ Sopeutuminen uusiin tilanteisiin/muutoksiin
- ☐ Siirtyminen tekemisestä tai paikasta toiseen

Jokin muu, mikä?

☐

---

7. Onko lapsellasi jokin käytökseen liittyvä/vaikuttava diagnoosi (Voitte valita useamman vaihtoehdon)
*

- ☐ Ei diagnoosia
- ☐ Adhd

☐ Autismin kirjon häiriö

☐ Aspergerin syndrooma

☐ Käytöshäiriö

☐ Uhmakkuus häiriö

Jokin muu, mikä?

☐

_____

8. Onko perheen muilla lapsilla käytöksen ongelmaan liittyvää diagnoosia? *

☐ Ei

Kyllä, mikä?

☐

_____

9. Onko vanhemmilla käytöksen ongelmiin liittyvää diagnoosia? *

☐ Ei

☐ Kyllä, lapsen äidillä

☐ Kyllä, lapsen isällä

☐ Kyllä, molemmilla vanhemmista

10. Arvioikaa kokemuksianne seuraavissa asioissa valitsemalla vaihtoehtoista se, joka parhaiten kuvaa kokemustanne (6=ehdottomasti samaa mieltä, 5=samaa mieltä, 4=vähän samaa mieltä, 3=vähän eri mieltä, 2=eri mieltä, 1= ehdottomasti eri mieltä). *

6 5 4 3 2 1

Lapsen käyttäytymisen ongelmat huolestuttavat lasta itseä ○ ○ ○ ○ ○ ○

Käyttäytymisen ongelmat häiritsevät lapsen toverisuhteita ○ ○ ○ ○ ○ ○

Käyttäytymisen ongelmat häiritsevät lapsen kotielämää ○ ○ ○ ○ ○ ○

Käyttäytymisen ongelmat häiritsevät lapsen harrastuksia ○ ○ ○ ○ ○ ○

Käyttäytymisen ongelmat kuormittavat meitä vanhempia ○ ○ ○ ○ ○ ○

Käyttäytymisen ongelmat kuormittavat perhettämme ○ ○ ○ ○ ○ ○

11. Onko Teille suositeltu avun hakemista lapsellenne käytöksen ongelmien takia? *

☐ Ei

Kyllä, kuka sitä suositteli (esim. neuvola, päivähoito)?

☐

_____

12. Oletteko saaneet tukitoimia lapsen käytöksen ongelmiin liittyen lapselle/perheelle (esim. terapia, perheneuvola)? *

☐ Emme ole hakeneet

☐ Kyllä olemme saaneet tukitoimia

☐ Emme ole saaneet tukitoimia, vaikka olemme hakeneet

13. Minkä tahon kautta olette hakeneet tukea lapsen käytöksen ongelmiin? *

_____

_____

_____

14. Mistä luulette sen johtuvan, että ette saaneet tarvitsemianne tukitoimia? *

_____

_____

_____

15. Millaista tukea olisitte kaivanneet? *

_____

_____

_____

16. Miten olette pärjänneet ilman tukitoimia? *

_____

Tukimuodot

Osion tarkoituksena on selvittää, mitä tukimuotoja lapsella on tai on ollut käytössä ja miten vanhemmat kokevat tukimuotojen toimivuuden.

17. Mitä tukimuotoja teillä on tai on ollut lapsen käytöksen ongelmiin liittyen? (Voitte valita useita vaihtoehtoja) Merkitkää teksti kenttään valitsemienne vaihtoehtojen perään, mikä taho tukimuodon on tarjonnut (esim. Perheneuvola, järjestö) *

Toimintaterapia

☐

Yksilöterapia

☐

Neuropsykiatrinen valmennus

☐

Perhetyö

☐

Perheohjaus

☐

Perheterapia

☐

Musiikkiterapia

☐

Taideterapia

☐

Ratsastusterapia

☐

Leikkiterapia

☐

Fysioterapia

☐

Puheterapia

☐

Henkilökohtainen avustaja

☐

Perhekummi

☐

Tukihenkilö

☐

Lääkitys

☐

Vyöhyketerapia

☐

Hermoratahieronta

☐

Akupunktio

☐

Shiatsu

☐

Intialainen päähieronta

☐

Homeopatia

☐

Luontaislääkkeet

☐

Muu? Kirjoita tähän kaikki lapsella käytössä olleet tukimuodot, joita ei ollut listassa ja niiden perään kuka on/on ollut palvelun tarjoaja

☐

---

18. Mitkä tukimuodot olette kokeneet toimivimmiksi/mistä on ollut teidän lapsellenne/perheelle eniten apua? Perustele. *

---

19. Onko jokin tukimuoto ollut sellainen mistä ette koe hyötynneenne. Perustele.

Palveluohjaus

Osion tarkoituksena on selvittää vanhempien kokemuksia palveluiden saatavuudesta ja palveluohjauksen toimivuudesta.

20. Kuinka suuri huoli lapsesta on ollut, kun lapselle on lähdetty hakemaan tukea? *

☐ Ei huolta

☐ Pieni huoli

☐ Tuntuva huoli

☐ Suuri huoli

21. Mihin seuraavista tahoista olette ollut yhteydessä Lapsen käytöksen ongelmien vuoksi. (Voitte valita useita vaihtoehtoja) *

☐

Terveyskeskus

- ☐ Neuvola
- ☐ Kouluterveydenhoitaja
- ☐ Koulupsykologi
- ☐ Kuraattori
- ☐ Erityislastentarhanopettaja
- ☐ Päivähoidon henkilökunta
- ☐ Kasvatus-/perheneuvola
- ☐ Sosiaalitoimi
- ☐ Lastensuojelu
- ☐ Lastenpsykiatrian klinikka
- ☐ Yksityislääkäri

Muu, mikä?

☐

22. Mihin tahoon on otettu ensimmäisenä yhteyttä, kun lapsen käytös on herättänyt huolta? *

- ☐ Terveyskeskus
- ☐ Neuvola
- ☐ Kouluterveydenhoitaja
- ☐ Koulupsykologi
- ☐ Kuraattori
- ☐ Erityislastentarhanopettaja
- ☐ Päivähoidon henkilökunta
- ☐ Kasvatus-/perheneuvola
- ☐ Sosiaalitoimi
- ☐ Lastensuojelu
- ☐ Lastenpsykiatrian klinikka
- ☐ Yksityislääkäri

Muu, mikä?

☐

23. Koitko, että sait riittävästi tietoa ja että sinua osattiin ohjata tarvittaessa muihin palveluihin? *

☐ Kyllä

☐ Ei

24. Kuinka nopeasti yhteydenottonne jälkeen pääsitte ensimmäiseen tapaamiseen/tutkimukseen? *

☐ Muutama päivä

☐ Viikko

☐ 2-3 viikko

☐ Kuukausi

☐ 2-3 kuukautta

☐ Yli 4 kuukautta

25. Kuinka nopeasti saitte sellaista tukea arkeen, jolla koitte olevan vaikutusta? *

☐ 0-1 viikkoa

☐ 2-3 viikkoa

☐ Kuukausi

☐ 2 kuukautta

☐ 3 kuukautta

☐ Yli 4 kuukautta

☐ Emme ole saaneet sellaista tukea, josta olisi ollut hyötyä

26. Kuinka usein keskimäärin olette yhteydessä eritahojen kanssa lapsen käytöksen ongelmiin liittyen? *

☐ Päivittäin

☐ Viikottain

☐ Kuukausittain

☐ Harvemmin

27. Minkä tahon/tahojen kautta olette saanut parhaiten tukea? Perustele. *

---

28. Onko jokin taho ollut sellainen minkä avusta ette koe hyötynneenne. Perustele.

---

29. Mikä taho on ollut mielestänne vetovastuussa tukimuodoista (vetovastuussa olevalla taholla paras kuva lapsen saamista tukimuodoista ja lapsen ja perheen asioista sekä vastuu tukimuotojen koordinoinnista)? *

---

30. Minkä tahon mielestänne pitäisi olla vetovastuussa tukimuodoista, jotta eritahojen välinen yhteistyö toimisi parhaiten, ja että lapsen ja perheen tilanteesta ja tukimuodoista muodostuisi kokonaiskuva? Perustele! *

---

31. Arvioikaa kokemuksianne seuraavissa asioissa valitsemalla vaihtoehtoista se, joka parhaiten kuvaa kokemustanne (6=ehdottomasti samaa mieltä, 5=samaa mieltä, 4=vähän samaa mieltä, 3=vähän eri mieltä, 2=eri mieltä, 1= ehdottomasti eri mieltä). *

6 5 4 3 2 1

Tapaamiset ammattiauttajien kanssa ovat hyödyttäneet lasta ○○○○○○

Tapaamiset ammattiauttajien kanssa ovat hyödyttäneet perhettämme ○○○○○○

Koen tulleeeni ymmärretyksi ○○○○○○

Koen, että lastani on ymmärretty ○○○○○○

Käytännön järjestelyt toimivat (ajanvaraus yms.) ○○○○○○

Saimme apua juuri siihen, mihin tarvitsimme ○○○○○○

Tarpeisiimme vastattiin riittävän ajoissa ○○○○○○

Saimme apua juuri silloin, kun tarvitsimme	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Saimme tukea koko perheenä	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Molemmat vanhemmat huomioitiin palveluissa	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Minua/perhettämme kohdeltiin asianmukaisesti	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Olisin tarpeen tullen valmis hakemaan apua uudelleen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Eri tahojen yhteistyö on ollut toimivaa	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Palvelujärjestelmä on selkeä	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Olisin kaivannut tietoa eri tahojen vastuista ja velvollisuuksista	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Palvelut tukevat toinen toisiaan	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Tiedon kulku eri tahojen välillä on sujuvaa	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Saimme samankaltaisia palveluja useilta eri toimijalta	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Koin, että asioihin todella tartuttiin, kun pyysimme apua	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

32. Mikäli, koet että palveluissa on epäkohtia esimerkiksi eri tahojen yhteistyössä, mikä palveluissa on pielessä?

---

33. Onko sinulla jotain kehitysehdotuksia, miten palveluita voitaisiin parantaa?

Vanhempien saama tuki

Osion tarkoituksena on selvittää vanhempien itselleen saamia tukimuotoja ja heidän kokemuksiaan niiden toimivuudesta.

34. Arvioikaa kokemuksianne seuraavissa asioissa valitsemalla vaihtoehtoista se, joka parhaiten kuvaa kokemustanne (6=ehdottomasti samaa mieltä, 5=samaa mieltä, 4=vähän samaa mieltä, 3=vähän eri mieltä, 2=eri mieltä, 1= ehdottomasti eri mieltä). *

	6	5	4	3	2	1
Olemme saaneet riittävästi tukea vanhempina lapsen käytöksen ongelmiin liittyen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Saamastamme tuesta on ollut hyötyä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olemme saaneet riittävästi tietoa käytöksen ongelmista	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olisin kaivannut enemmän käytännön neuvoja kasvatukseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olisin kaivannut enemmän tietoa tukimuodoista	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olisin kaivannut enemmän tietoa lapsen ohjaamisesta arjessa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olisin kaivannut mallia, miten ohjata lastani paremmin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olisin kaivannut enemmän tukea arkeen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Saimme vinkkejä arjen tilanteisiin	☐	☐	☐	☐	☐	☐

35. Jos olette saaneet tukea vanhempina, niin millaista tukea olette saaneet?

---

36. Jos, ette ole saaneet tukea vanhempina tai olisitte kaivanneet lisää tukea, millaista tukea olisitte kaivanneet?

---

37. Onko teitä ohjattu mistä vertaistukea voi saada? *

☐ Ei

☐ Kyllä, kuka ohjasi?

☐

---

38. Oletko saanut vertaistukea esim. vertaisryhmässä tai tuttava piiriltä? *

☐ Kyllä, tuttavilta

- ☐ Kyllä, olen käynyt vertaisryhmässä
- ☐ Ei

39. Kuinka tärkeäksi koette vertaistuen? *

- ☐ Ei yhtään tärkeäksi
- ☐ Kyllä, hieman tärkeäksi
- ☐ Kyllä, erittäin tärkeäksi

40. Kokemuksiasi vertaisryhmistä ja niiden tarpeellisuudesta, esim. onko niitä saatavilla, koetko, että olisi tarvetta?

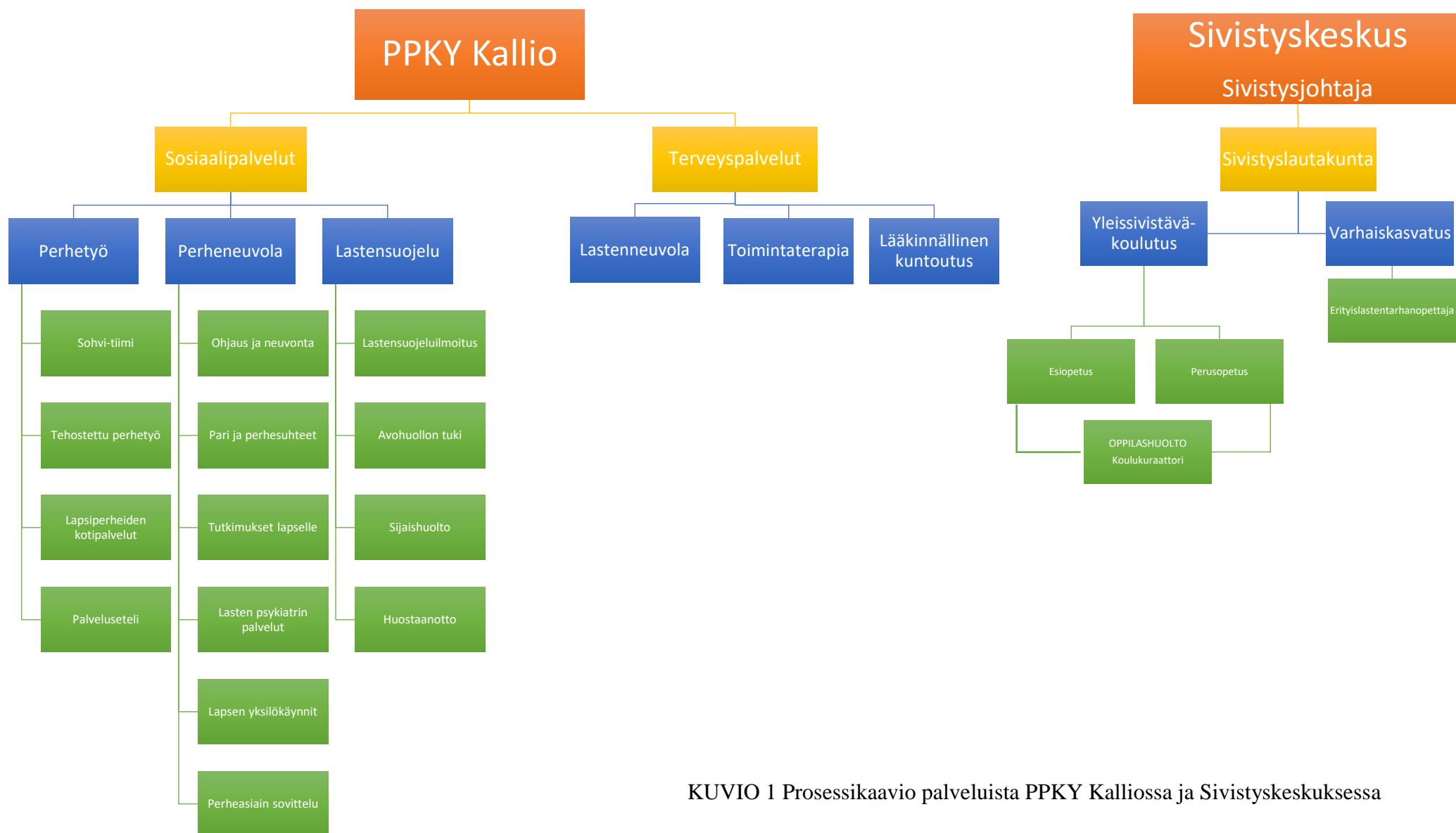
41. Vapaa palaute palveluista

Kiitämme arvokkaasta tiedosta, jonka annoitte vastaamalla kyselyymme!

KUVIO 1 Prosessikaavio palveluista PPKY Kalliossa ja Sivistyskeskuksessa